

Mahta Sourì og Nils-Arne Rye Krøtø

Norsk industri 2016

Et krevende år for industrien

Mahta Souri og Nils-Arne Rye Krøtø

Norsk industri 2016

Et krevende år for industrien

Statistiske analyser

I denne serien publiseres analyser av statistikk om sosiale, demografiske og økonomiske forhold til en bredere leserkrets. Fremstillingsformen er slik at publikasjonene kan leses også av personer uten spesialkunnskaper om statistikk eller bearbeidingsmetoder.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.
Publisert 3. juli 2017

ISBN 978-82-537-9558-4 (trykt)
ISBN 978-82-537-9559-1 (elektronisk)
ISSN 0804-3221

Omslag: Foto: Thomas Sola/Statoil
Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	

Forord

Denne publikasjonens hovedformål er å gi en oversikt over den kortsiktige produksjonsutviklingen i norsk industri, med hovedvekt på året 2016. Publikasjonen ble for første gang publisert i 2014 og inneholder en rekke nøkkeltall for industrien, med en klar hovedvekt på industriproduksjonen. I årets publikasjon er det inkludert et kapittel om utviklingen i petroleumsrettet leverandørindustri mellom 2005 og 2016.

Publikasjonen er bygd opp gjennom bruk av tekst, tabeller og figurer, og skal kunne leses og forstås av en bred leserkrets uten spesifikk fagkunnskap om de temaene som berøres. Publikasjonen inneholder i tillegg statistikk om produksjonsutviklingen innenfor euroområdet og de andre skandinaviske landene.

Tallmaterialet som ligger til grunn for rapporten er i all hovedsak offentlig tilgjengelig på Statistisk sentralbyrås hjemmesider.

Takk til Jan Henrik Wang, Marte Ragnhild Owren Claussen, Anel Finci, Sini Kilpeläinen (Statistiska centralbyrån), og Anna Jakobsen (Danmarks Statistik) for nyttige innspill.

Statistisk sentralbyrå, 21. juni 2017

Lise D. Mc Mahon

Sammendrag

Produksjonen i norsk industri falt med 5,0 prosent fra 2015 til 2016. Dette var en noe større prosentvis nedgang sammenlignet med nedgangen fra 2014 til 2015, da årsendringen var ned 3,4 prosent. Redusert produksjon i den petroleumsrettede leverandørindustrien var hovedårsaken til produksjonsfallet, og nedgangen var størst i maskinindustrien. En produksjonsnedgang på 20 prosent innenfor denne næringen er den viktigste årsaken til at den totale produksjonen i industrien gikk ned i 2016.

Til tross for en produksjonsnedgang i 7 av 15 industrinæringer, ble det totale produksjonsfallet til en viss grad motvirket av at det var produksjonsvekst i de andre næringene. Flere av de eksportrettede næringene hadde vekst i 2016, og dette bidro til å dempe det totale produksjonsfallet i industrien. Spesielt var det næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri som kunne glede seg over å ha den største produksjonsoppgangen i 2016: hele 8,8 prosent.

Danmark og Sverige hadde i motsetning til Norge begge en produksjonsvekst fra 2015 til 2016, på henholdsvis 4,6 og 1,8 prosent. For landene i eurosone var det også en produksjonsoppgang på 1,5 prosent i samme periode.

Andre nøkkelindikatorer for utviklingen i industrien har vist noe ulik utvikling fra 2015 til 2016. I likhet med produksjonen, falt industriomsetningen med 7,5 prosent. Det var særlig fallet på 9,9 prosent i eksportmarkedet som trakk industriomsetningen ned. Sysselsettingen i industrien gikk også ned, med 4,4¹ prosent fra 2015 til 2016. Industrien investerte for totalt 23,2 milliarder kroner i 2016 målt i løpende verdi. Dette er en oppgang på 17,4 prosent sammenlignet med året før. Næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri samt metallindustri som begge er eksportrettede næringer hadde absolutt størst oppgang fra 2015 til 2016.

¹ Sysselsettingstall i dette avsnittet er hentet fra kvartalsvis Nasjonalregnskap: www.ssb.no/knr. Tallene for 2016 er foreløpige tall.

Abstract

Production in Norwegian manufacturing fell by 5.0 per cent from 2015 to 2016. This was a larger percentual decrease compared with the decline from 2014 to 2015, where the annual change was down 3.4 per cent. A lower production activity among the petroleum-related supplier industries was the main reason for the production fall. The machinery and equipment industry fell 20 per cent and was the biggest contributor with a negative change and the main reason for the overall downturn in production in 2016.

Despite a reduction in 7 out of 15 industries, the overall production decline was partially offset by production growth in several export-oriented manufacturing industries. Growth was particularly high in the grouping refined petroleum products, and chemical and pharmaceutical products, where production increased by 8.8 per cent from 2015 to 2016.

Contrary to Norway the production development in Denmark and Sweden showed a growth from 2015 to 2016 with 4.6 and 1.8 per cent, respectively. Also in the euro zone countries there was a 1.5 per cent increase in the production from 2015 to 2016.

Other key indicators of developments in the manufacturing industry show different trends from 2015 to 2016. As for production the total turnover in manufacturing edged down 7.5 per cent. This was mainly due to a 9.9 per cent decline in the export market. Employment in the manufacturing sector also went down 4.4 per cent from 2015 to 2016. However, manufacturing industries invested NOK 23.2 billion (measured in current value), which is 17.4 per cent higher compared with 2015. The grouping refined petroleum products, and chemical and pharmaceutical products and the basic metal industry, both export-oriented industries, had the greatest increase in absolute figures from 2015 to 2016.

Innhold

Sammendrag	5
Abstract	6
1. Reduserte oljeinvesteringer trekker industriproduksjonen ned	9
2. Produksjonen i de ulike industrinæringene	13
3. Produksjonsvekst i euroområdet	25
4. Andre indikatorer	29
5. Regionale forskjeller i verdiskaping og sysselsetting i industrien	39
6. Oljeinvesteringenes dominerende effekt på industriproduksjonen	43
Referanser	51
Figurregister	53
Tabellregister	54

1. Reduserte oljeinvesteringer trekker industriproduksjonen ned

Tabell 1.1. **Oversikt over utviklingen i industrien¹. 2016**

Industri	Produksjon	Omsetning	Sysselsetting	Investering
Nærings-, drikkevare- og tobaksindustri	~	+	~	+
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	+	+	~	+
Trelast- og trevareindustri	+	+	~	+
Papir- og papirvareindustri	+	+	-	+
Trykking og grafisk industri	-	-	~	-
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	+	-	~	+
Gummi, plast og mineralsk industri mv.	+	+	~	~
Metallindustri	+	-	+	+
Metallvareindustri	-	-	-	-
Dataindustri og elektrisk utstyrsindustri	-	-	-	-
Maskinindustri	-	-	-	-
Bygging av skip og oljeplattformer	-	-	-	+
Annen verkstedsindustri	~	-	-	+
Maskinreparasjon og -installasjon	-	-	-	-
Møbelindustri og annen industri	~	+	~	-
Oppgang (+)	6	6	1	8
Nedgang (-)	6	9	7	6
Uendret (~) ²	3	0	7	1

¹ Tabellen viser utviklingen for industrinæringene basert på produksjonsindeksen, omsetningsindeksen, investeringsstatistikk og foreløpige sysselstingstall fra kvartalsvis nasjonalregnskap.

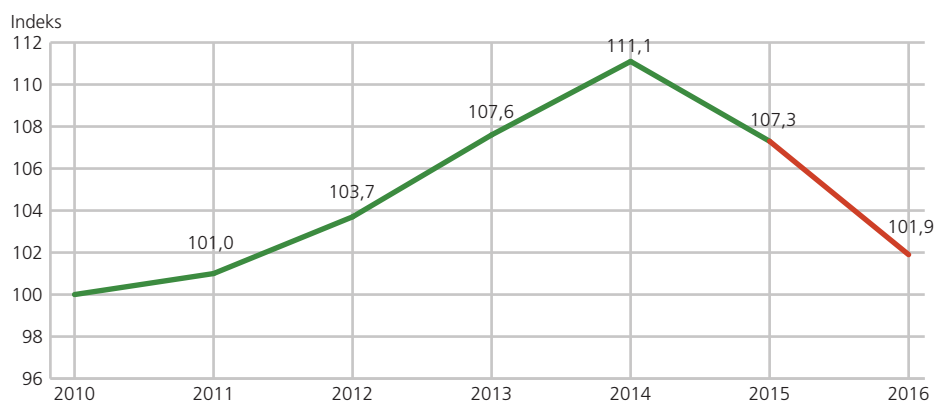
² En endring på mindre enn +/- 2 prosent omtales om «uendret».

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norsk industri har i 2016 vært igjennom et år med lavere aktivitet sammenlignet med året før. Tabell 1.1 viser en oversikt over utviklingen i de ulike industrinæringene for fire sentrale indikatorer. Samlet sett for industrien falt produksjon, omsetning og sysselsetting. Det var imidlertid vekst i industriinvesteringene. Videre i dette kapittelet vil vi gi en kort gjennomgang av utviklingen i de ulike indikatorene.

Produksjonsindeksen: Viser produksjonsvolumet i industrien, og formålet med indeksen er å måle månedvis utvikling i verdiskaping. Verdiskaping i produksjonsindeksen er uttrykt som bearbeidingsverdi til faktorpriser, forklart som bruttoproduksjon minus vareinnsats eksklusive subsidier og avgifter.

I praksis er det krevende å observere faktisk verdiskaping på månedsbasis. Derfor brukes bedriftenes produksjon i fysiske kvanta eller utførte timeverk som indikator. Det forutsettes dermed at det er et stabilt forhold mellom produksjonen og vareinnsatsen over et år.

Figur 1.1. **Produksjonsindeks for industrien. 2010-2016. (2010=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

1.1. Produksjonsvolumet falt i 2016

Produksjonsindeksen (PII) er en viktig indikator som viser utviklingen i norsk industriproduksjon. Som det fremkommer av figur 1.1 har produksjonsvolumet i industrien steget jevn siden 2010 og fram til 2014. Mye av grunnen til dette skyldes høy produksjon i de petroleumsrettede leverandøræringene som leverer produkter til olje- og gasssektoren. Høy aktivitet og store investeringer på norsk sokkel over lengre tid har tillatt dette. Fra 2014 er situasjonen i industrien snudd på hodet: Norsk industri opplevde i 2016 et samlet produksjonsfall på 5,0 prosent i forhold til 2015. Siden 2014 har produksjonen i norsk industri falt med 8,2 prosent. Som det fremkommer av tabell 1.1 er det nedgang i hele 6 av 15 industrinæringer fra 2015 til 2016. Størst er nedgangen i maskinindustri. Næringsgruppen olje- raffinering, kjemisk og farmasøytisk industri viste størst vekst blant 6 av 15 industrinæringer som hadde oppgang i 2016.

1.2. Redusert industriomsetning

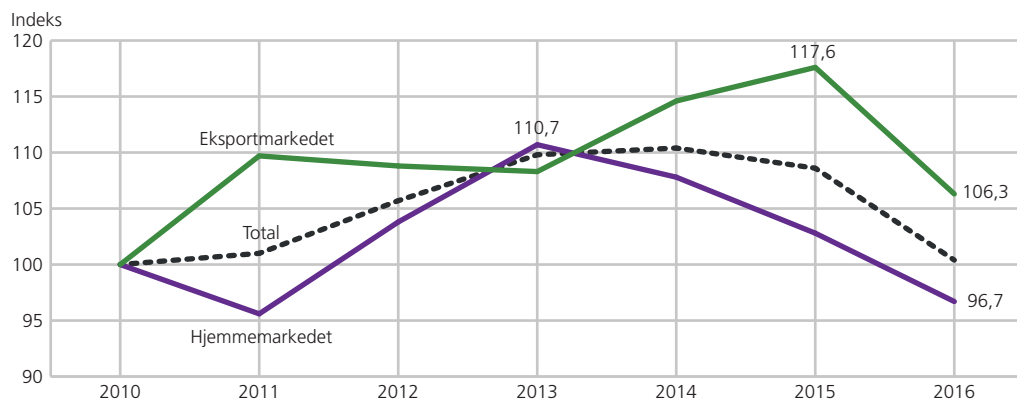
Norske industrivirksomheter omsetter varer både på hjemmemarkedet og på det

internasjonale markedet. Etter en betydelig omsetningsvekst i perioden 2010 til 2013, viste industriomsetningen en stabil utvikling fra 2013 til 2014. I 2015 begynte en fallende utvikling som har fortsatt siden. I 2016 var den totale omsetningen i industrien på 757 milliarder kroner, om lag 61 milliarder kroner lavere enn i 2015. Dette tilsvarer en nedgang på -7,5 prosent fra 2015 til 2016. Både hjemme- og eksportmarkedet hadde en nedgang, men det var særlig fallet i eksportmarkedet som trakk industriomsetningen ned.

Som det fremkommer av tabell 1.1, var det nedgang i hele 9 av 15 industrinæringer i 2016, og mange av næringene har en stor del av omsetningen rettet mot olje og gassnæringen. Maskinindustri var den største bidragsyteren til nedgangen i industriomsetningen, mens næringsmiddelindustrien, som alene stod for nesten tretti prosent av den totale omsetningen i industrien, bidro mest til å demme opp for nedgangen.

Totalomsetning: omfatter sum avgiftspliktig og avgiftsfri salgsinntekter av varer og tjenester, ekskl. merverdiavgift.

Figur 1.2. Omsetningen etter marked. 2010-2016. (2010=100)

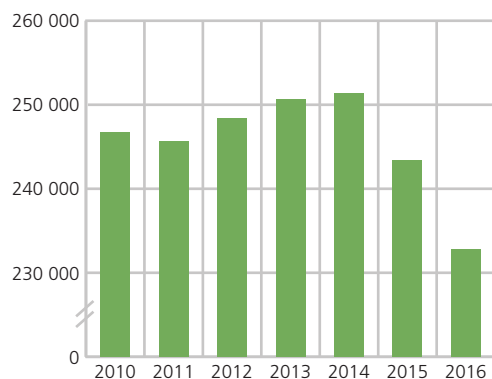

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

1.3. Nedgang i industrisysselsettingen

Foreløpige sysselsettingstall fra kvartalsvis nasjonalregnskap¹ viser at sysselsettingen i industrien gikk ned med 4,4 prosent fra 2015 til 2016. Dette tilsvarte en nedgang fra 246 700 til 232 800 sysselsatte. Siden 2014 har sysselsettingen i industrien falt med 7,4 prosent. Nedturen innenfor de petroleumsrettede leverandørnæringene har bidratt mye til denne nedgangen. Utviklingen de seneste årene vises i figur 1.3.

Figur 1.3. Antall sysselsatte i industrien. 2010-2016

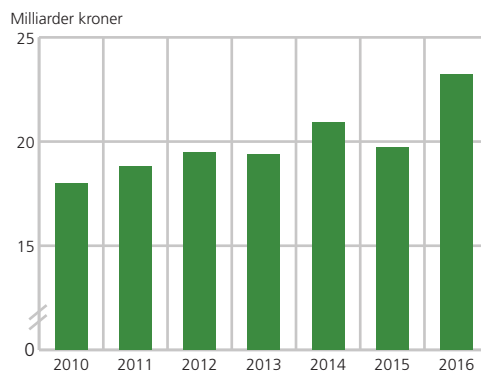

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

1.4. Store prosjekter trekker opp industriinvesteringene

Totalt utførte investeringer i industrien var på 23,2 milliarder kroner i 2016 – målt i løpende verdi. Dette var en oppgang på 17 prosent fra 2015. Det var 6 næringer som hadde nedgang, 8 hadde oppgang, og 1 næring hadde om lag ingen endring siden 2015. Store investeringsprosjekter innenfor de eksportrettede næringene metallindustri samt oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri bidro mest til oppgangen.

Figur 1.4. Utførte investeringer. Milliarder kroner. 2010-2016

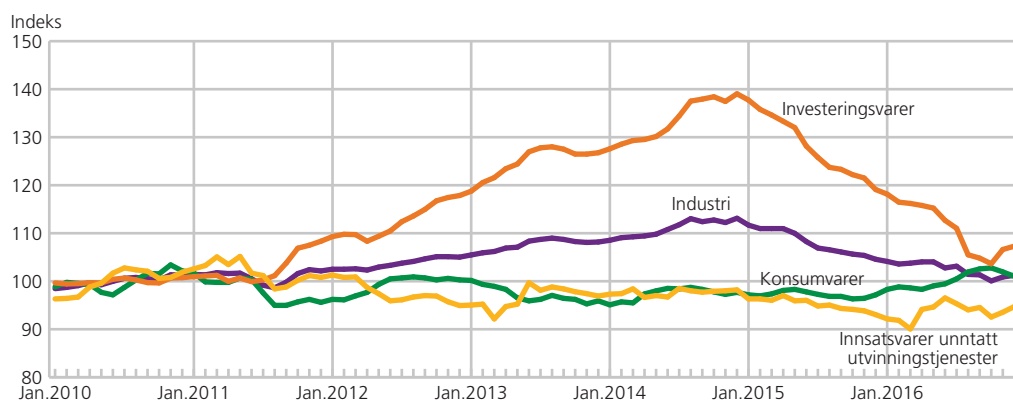

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ <https://www.ssb.no/knr>

2. Produksjon i de ulike industrinæringene

Figur 2.1. **Produksjonsutvikling. Sesongjusterte tall. Tremåneders glidende gjennomsnitt. (2010=100)**

¹ Indeksverdi for periode m er gjennomsnitt av periode m, m-1 og m-2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

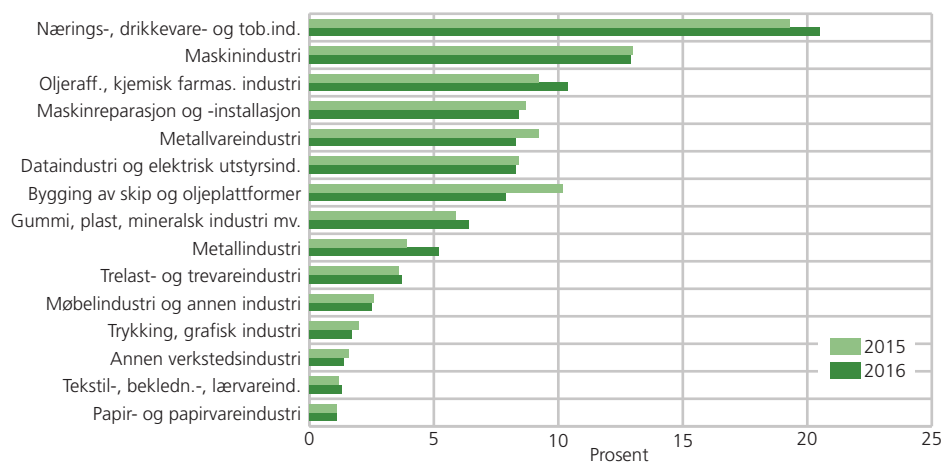
Norske industrivirksomheter produserer en rekke ulike produkter; alt fra oljeplattformen til aluminium og til sportsartikler. Den produksjonen som foregår i de ulike virksomhetene lar seg naturlig plassere i forskjellige kategorier, basert på sluttanvendelsen av produktene den enkelte virksomhet produserer. De ulike kategoriene vi anvender til en slik beskrivelse er investeringsvarer, innsatsvarer og konsumvarer, basert på Eurostat klassifisering etter varetyper (Main Industrial Groupings). For eksempel vil en virksomhet som produserer oljeplattformer bil klassifisert i kategorien investeringsvarer, primæraluminium i kategorien innsatsvarer da produsentens produkt vil inngå i produksjon av andre videreforedte produkter som inneholder aluminium.

Main Industrial Groupings (MIGs):

Eurostats klassifisering av industrinæringene etter varetyper. Inndelingen plasserer de ulike næringene i industrien i ulike kategorier basert på sluttanvendelsen av produktene den enkelte produsent produserer. De ulike varetypene er investeringsvarer, innsatsvarer, konsumvarer (varige og ikke-varige) og energivarer.

Industrien består av en rekke ulike næringer.¹ Innenfor disse næringene har det de seneste årene vært store bransjevise forskjeller når det gjelder produksjonsaktivitet. Noen næringer har hatt en jevn

¹ I henhold til standard for næringsgruppering (SN 2007) er Industri definert som et næringshovedområde, som igjen består av en rekke næringer.

Figur 2.2. **Næringenes vekter i industrien. Prosent. 2016**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

utvikling mens andre, særlig leverandører til olje- og gassnæringen, har opplevd store endringer.

Vekting: I vektingen av næringene i produksjonsindeksen benyttes bearbeidingsverdi til faktorpriser fra SSBs årlige industristatistikk som framskrives med tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap. Ut fra vektene kan man se betydningen de ulike næringene har, og har hatt, i norsk industri.

Når vi forsøker å måle det relative forholdet mellom næringene på aggregert nivå i produksjonsindeksen, vektet næringene avhengig av hvor betydningsfull hver av dem er for total industriproduksjon. En stor næring som maskinindustri vektet derfor høyere enn en mellomstor næring som metallindustrien, som vist i figur 2.2. Dette betyr at en prosentvis endring i maskinindustrien vil slå kraftigere ut for industriproduksjonen samlet sett enn en lik prosentvis endring i metallindustrien.

Petroleumsrettede leverandørnæringer², som leverer produkter til olje- og gassnæringen, hadde i flere år vekst, mens andre og særlig tradisjonelle eksportrettede industrinæringer opplevde en nedgang.³ Lavere olje- og gassinvesteringer har ført til at noen av leverandørnæringene har blitt mindre betydningsfulle i norsk industri. Dette gjelder for eksempel bygging av skip og oljeplattformer. På grunn av lavere produksjon innenfor denne næringen i 2015, får den en lavere vekt (og mindre betydning) for industriproduksjonen samlet i 2016 enn det den hadde i 2015.

² Petroleumsrettet leverandørindustri er en analytisk gruppering som dekker de næringene i industrien som leverer størsteparten av sine varer og tjenester til olje- og gassindustrien.

³ Se også egen artikkel «Bransjevisse forskjeller i industrien»: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/bransjevisse-forskjeller-i-industrien>.

2.1. Investeringsvarer

Investeringsvarer er den varetypen med høyest vekt i produksjonsindeksen. Grunnen til det er at noen av næringene som produserer investeringsvarer har høyest bearbeidingsverdi i industrien. Typiske produsenter av investeringsvarer er næringer som bygging av skip og oljeplattform, maskinindustrien, og virksomheter som driver med maskinreparasjon og -installasjon. I dagligtalen refereres disse gjerne til som petroleumsrettede leverandørnæringer, da størsteparten av deres leveranser går til olje- og gassnæringen.

Som det fremgår av figur 2.3 har næringer knyttet til investeringsvarer hatt en betydelig vekst i produksjonen i årene fra 2010 og frem til 2014. Mye av oppgangen i denne perioden kan tilskrives høye oljepriser og store feltoppgraderinger på norsk sokkel. Dette har ført til høye oljeinvesteringer i samme periode. Fra slutten av 2014 til 2016 ser vi derimot at det er en klar produksjonsnedgang innenfor produsenter av investeringsvarer.

For mer detaljer om utviklingen innen petroleumsrettet leverandørindustri, se kapittel 6.

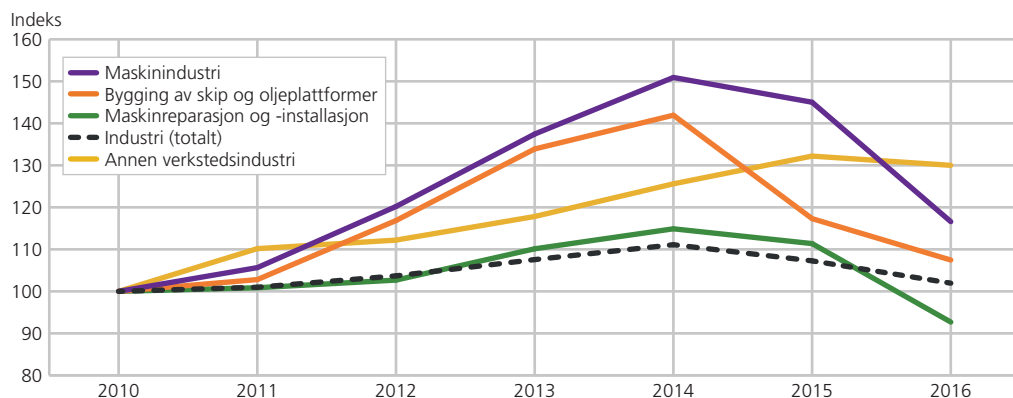
Maskinindustri

Maskinindustrien omfatter produksjon av maskiner og utstyr til generell bruk, som for eksempel motorer og turbiner, komponenter til hydraulisk og pneumatisk utstyr og andre spesialmaskiner. Virksomheter innenfor maskinindustrien produserer og omsetter varer på det internasjonale markedet, og er dermed høyt eksponert for utenlandsk konkurranse. Produktene de produserer er i hovedsak spesialiserte offshoreprodukter der hvert produkt er unikt og produseres på bakgrunn av anbudskonkurranser blant annet fra oljeselskapene.

I 2014 hadde denne næringen den høyeste prosentvise oppgangen i produksjonen av alle industrinæringene, med 10 prosent. Den sterke produksjonsøkningen bør ses i lys av investeringsveksten innenfor olje- og gassutvinning i Norge i 2010-2014, i tillegg til økt etterspørsel i eksportmarkedet.

Redusert investeringsaktivitet innenfor norsk olje- og gassektor som begynte i slutten av 2013, kombinert med mindre etterspørsel fra det utenlandske markedet førte til en kraftig nedadgående utvikling i maskinindustrien. Fra 2015 til 2016,

Figur 2.3. Produksjon av investeringsvarer. 2010-2016 (2010=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

opplevde denne næringen den største produksjonsnedgangen blant industrinæringene, med et fall på hele 20 prosent. Dette var betydelig mer enn fra 2014 til 2015, da næringen hadde en produksjonsnedgang på 3,9 prosent.

Bygging av skip og oljeplattformer

Bygging av skip og oljeplattformer omfatter blant annet bygging, innrednings- og installasjonsarbeid av fartøyer, oljeplattformer og moduler, samt bygging av fritidsbåter. Aktiviteten i denne næringen påvirkes, i stor grad av investeringene i olje- og gassnæringen.

Produksjonsutviklingen innenfor bygging av skip og oljeplattformer følger nesten samme mønster som maskinindustrien: Høy produksjon frem til 2014, etterfulgt av en kraftig oppbremsing i forbindelse med nedgangen i oljebransjen. Fra 2014 til 2015 var dette den næringen som hadde det største produksjonsfallet blant industrinæringene. Den kraftige nedgangen bør ses i lys av nedgangen i oljeprisen, som slo inn rundt juni 2014, og reduserte investeringer i Nordsjøen siden andre halvdel av 2013. Olje- og gassnæringen har hatt en vedvarende reduksjon i investeringsaktiviteten siden, noe som blant annet har rammet bygging av skip og oljeplattformer kraftig. Fra 2015 til 2016 falt produksjonen innenfor næringen med 8,4 prosent.

Den negative utviklingen i næringen viste noen tegn til å snu til vekst i første halvdel av 2016, før produksjonen igjen falt i 3. kvartal 2016. Det at produksjonen ikke falt mer enn den gjorde i 2016 bør ses i lys av utbyggingen av Johan Sverdrup-feltet. Allikevel er det delnæringen bygging, innrednings- og installasjonsarbeider av oljeplattformer og moduler som hadde den klart største produksjonsnedgangen fra 2015 til 2016.

Maskinreparasjon og -installasjon

I likhet med de to foregående næringene er maskinreparasjon og -installasjon nært tilknyttet petroleumsnæringen. Der de to foregående næringene i stor grad leverer produkter til petroleumsnæringen, leverer virksomheter innenfor næringen maskinreparasjon og -installasjon i størst grad tjenester til olje- og gassnæringen. Endringer i oljeinvesteringene har med andre ord stor betydning for aktiviteten også i denne næringen. Aktiviteten i næringen består blant annet av reparasjon av maskiner, reparasjon og vedlikehold av borerigger og skip, samt installasjon av industrimaskiner og utstyr. Fra 2015 til 2016 falt produksjonen med hele 17 prosent. Etter maskinindustrien, bidro maskinreparasjon og -installasjon mest til den samlede produksjonsnedgangen i industrien. Det var delnæringen reparasjon og vedlikehold av skip og båter, som også omfatter reparasjon av borerigger, som bidro mest til nedgangen, etterfulgt av delnæringen reparasjon av maskiner.

Annen verkstedsindustri

Virksomheter innenfor næringen annen verkstedsindustri produserer blant annet motorvogner, karosserier og tilhengere samt tilhørende deler og utstyr. Næringen omfatter også produksjon av materiell til jernbane, luftfartøyer og lignende utstyr. Næringen er relativt liten og har kun en vekt på 1,4 prosent av den totale industriproduksjonen. Etter kontinuerlig vekst i de seneste årene, hadde denne næringen et lite produksjonsfall på 1,7 prosent fra 2015 til 2016. Næringen hadde dermed den laveste nedgangen blant næringer gruppert under kategorien investeringsvarer.

2.2. Innsatsvarer (uten utvinningstjenester)⁴

En annen varegruppe er innsatsvarer. Innsatsvarer er varer som brukes som innsatsfaktorer i produksjonen av andre varer. Typiske produsenter av innsatsvarer er papir- og papirvareindustri og metallindustri. Produsenter av innsatsvarer omtales ofte som tradisjonell eksportrettet industri, da mesteparten av omsetningen kommer fra eksport og de konkurrerer med produsenter fra andre land på det internasjonale markedet.

Trelast- og trevareindustri

Trelast- og trevareindustrien omfatter saging, høvling og impregnering av tre og produksjon av varer av tre, kork, strå og flettematerialer. Enkelte virksomheter innenfor næringen utfører aktivitet rettet mot papir- og papirvareindustrien ved at enkelte biprodukter, som for eksempel flis, brukes som innsatsfaktor i produksjon innenfor papir- og papirvareindustrien. Produksjonsvolumet i trelast- og trevare-

industrien gikk opp med 2,1 prosent fra 2015 til 2016. Siden 2005 har derimot produksjonen falt med 18 prosent. Noe av oppgangen i 2016 henger sammen med høyere produksjon innenfor papir- og papirvareindustrien, noe som skaper mer etterspørsel etter råvarer til denne næringen fra trelast- og trevareindustrien.

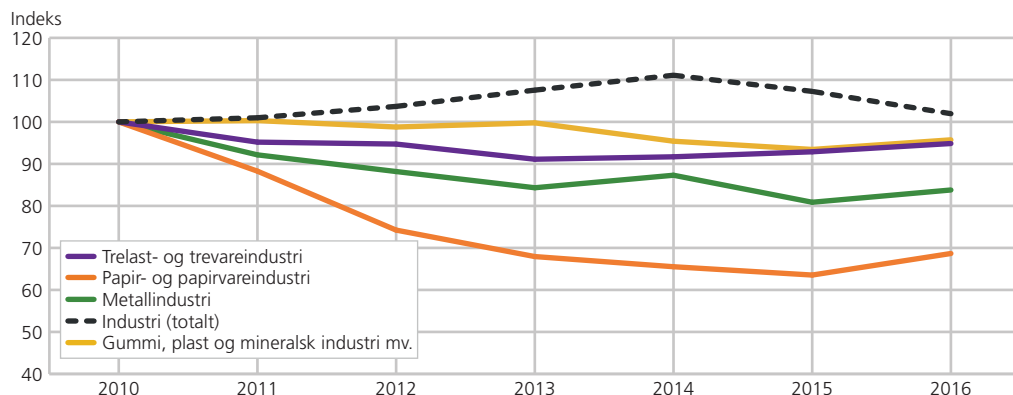
Papir- og papirvareindustri

Papir- og papirvareindustrien omfatter produksjon av papirmasse, papir og papp og produksjonen av varer av papir og papp. Store deler av produksjonen er rettet mot utlandet, noe som gjør næringen svært konkurranseutsatt. Etterspørselen etter papir har gått kraftig ned i Europa de seneste årene, blant annet på grunn av økt digitalisering. Overproduksjon har dermed ført til fallende priser, og som følge av dette har flere norske virksomheter lagt ned produksjonen eller kraftig redusert produksjonskapasiteten sin (St. meld. nr. 39 2014: 182).

Næringen er den industrinæringen med lavest vekt i industrien i 2016. Nedleggelse og vedvarende produksjonsnedgang har ført til reduksjon i vektandelen fra 5 prosent i år 2000 til om lag 1 prosent i 2016.

⁴ I tillegg dekker innsatsvarer næringen tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass. Denne næringen inngår ikke i næringshovedområdet for industri, og i omtalen av industrielle innsatsvarer ser vi bort fra bidraget fra denne næringen.

Figur 2.4. Produksjon av innsatsvarer (uten utvinningstjenester). (2010=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Til tross for en ganske kraftig produksjonsnedgang de seneste årene, har utviklingen snudd i 2016. Det siste året har produksjonen økt med 8,0 prosent (se figur 2.4). Den tydelige veksten i 2016 kan blant annet tilskrives en vedvarende lav kronekurs som har bidratt til å bedre konkurranseevnen. I tillegg har nedbygd kapasitet på verdensbasis bidratt til bedre markedsforhold og en økning i kapasitetsutnyttelsen gjennom 2016.

Metallindustri

Metallindustrien omfatter blant annet aktiviteter i forbindelse med utsmelting og/eller raffinering av jernholdige og ikke-jernholdige metaller av malm, råjern eller skrot. I tillegg inngår produksjon av metallegeringer og superlegeringer ved å tilsette andre kjemiske elementer i rene metaller. Metallindustrien er en viktig norsk eksportnæring og produksjonsmengden avhenger i stor grad av utenlandsk etterspørsel. Lønnsomheten bestemmes i stor grad av både innenlands kostnadsutvikling, der f.eks. kraftpriser er viktige, og av prisutviklingen på metallmarkedet.

Fra 2015 til 2016 økte produksjonen i metallindustrien med 3,6 prosent. Veksten var størst innenfor delnæringen ikke-jernholdige metaller som økte med 5,4 prosent. Produksjonsoppgangen i 2016 kommer til tross for et prisfall på metaller i samme periode på 7,8 prosent.⁵ Av metaller som produseres i Norge, eksporteres en betydelig andel, og prisene norske produsenter oppnår er i stor grad påvirket av den internasjonale konjunkturutviklingen. Globale metallpriser er blant annet notert på London Metal Exchange (LME). Aluminium og nikkel er blant metallene Norge eksporterer mest av. Ifølge den

internasjonale metallbørsen gikk prisene på aluminium og nikkel ned med henholdsvis 5,3 og 15 prosent i NOK fra 2015 til 2016 (Mælum 2017).

I motsetning til produksjonsveksten i 2016 falt produksjonen med 7,5 prosent fra 2014 til 2015. Samtidig var det en 7,9 prosent vekst i omsetning innen denne næringen. Omsetningsveksten kan forklares med en prisvekst på metaller (10 prosent), blant annet som en følge av en svekket norsk krone mot dollar på 28 prosent i 2015⁶.

Fra 2015 til 2016 holdt den norske kronen seg relativt stabil mot dollar sammenlignet med året før⁷. Til tross for at virksomhetene i metallindustrien hadde høyere produksjonsaktivitet, ga ikke dette utslag i høyere omsetning. Dette skyldtes prisfallet i metallmarkedet i utenlandsk valuta samtidig som den norske kronen holdt seg stabil. Omsetningen gikk derfor ned med 3,6 prosent i denne perioden.

Gummi, plast og mineralsk industri mv.

Gummi, plast og mineralsk industri mv. er en sammensatt næringsgruppe, der de ulike virksomhetene produserer en rekke ulike produkter. Dette omfatter blant annet produksjon av gummi- og plastprodukter, samt produksjon som vedrører stoff av mineralsk opprinnelse, som for eksempel glass, betong og asfalt. Mange av produktene benyttes videre som innsatsfaktorer i bygg- og anleggsbransjen, som f.eks. sement, glass og isolasjonsvegger. Næringsgruppen hadde en produksjonsoppgang fra 2015 til 2016 på 2,5 prosent. Noe av veksten kan tilskrives økt produksjon i bygg- og anleggsbransjen, der en del av produktene fra denne næringsgruppen benyttes som innsatsfaktor. Gummi, plast

⁵ Se også produsentprisindeks for olje og gass, industri, bergverk og kraftforsyning: <http://www.ssb.no/ppi>

⁶ Metall omsettes på verdensmarkedet i dollar.

⁷ <http://www.norges-bank.no/Statistikk/Valutakurser/valuta/USD>

og mineralsk industri mv. har hatt en forholdsvis stabil produksjonsutvikling siden 2009.

2.3. Konsumvarer

I tillegg til investeringsvarer og innsatsvarer har vi konsumvarer. Produsenter av konsumvarer produserer varer som konsumeres, og man skiller mellom ikke-varige og varige konsumvarer. Mat og drikke er eksempler på ikke-varige konsumvarer og en typisk produsent av slike varer er næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien. Møbelindustrien på sin side er produsent av varige konsumvarer. Den største næringen innen konsumvarer, og også i industrien samlet, er næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien.

Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri

Produksjonen i næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri⁸ gikk ned 1,0 prosent fra 2015 til 2016, og har de seneste årene ligget på et stabilt produksjonsnivå: siden 2010 har produksjonen økt med om lag 1,7 prosent. Virksomheter

innenfor næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien produserer i all hovedsak for hjemmemarkedet, noe som gjør at de møter mindre konkurranse fra utlandet enn andre mer eksportrettede industrinæring.⁹ Deler av næringsmiddelindustrien er riktignok mer eksportrettet, som f. eks virksomheter som driver med slakt og bearbeiding av oppdrettsfisk. Samtidig er den delen av næringsmiddelindustrien som produserer foredlede varer, såkalte RÅK¹⁰-varer, utsatt for importkonkurranse, ettersom en del av EØS-avtalen legger opp til full konkurranse i bearbeidingsleddet (NILF 2014: 5, 66).

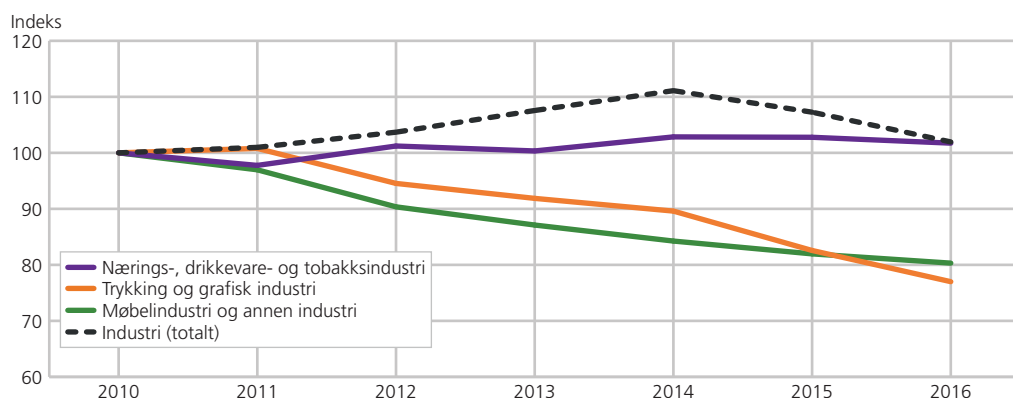
Næringsmiddelindustrien utgjør absolutt størsteparten av næringsgruppen næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri og omfatter blant annet bearbeiding av

⁹ Selv om det i stor grad produseres for hjemmemarkedet foregår det noe merkevarebasert eksport innenfor landbruksbasert næringsmiddelindustri. I tillegg går utviklingen i retning av økt internasjonal konkurranse, blant annet på grunn av økt import av landbruksvarer over tid (St. meld. nr. 39 2014: 25).

¹⁰ RÅK-varer er industrielt bearbejdede landbruksvarer som er regulert i EØS-avtalen. RÅK-varer er underlagt EØS-avtalens generelle bestemmelser om fri bevegelse av varer, men avtalepartene kan anvende toll og prisnedskrivning på råvarene (Landbruksdirektoratet 2014).

⁸ I praksis inngår ikke tobakksindustri i næringsagregatet «næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri» lenger, ettersom siste rest av tobakksproduksjonen i Norge ble lagt ned i 2008.

Figur 2.5. Produksjon av konsumvarer. 2010-2016 (2010=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske til matvarer, fôr- og fôrvarer, samt halvfabrikata som ikke direkte kan knyttes til matvarer. Denne næringen opplevde en produksjonsnedgang på 1,6 prosent fra 2015 til 2016. Næringen er Norges største industrinæring, målt i både bearbeidingsverdi og sysselsetting. Nedgangen i 2016 skyldes hovedsakelig lavere produksjon av bearbeidet og konservert fisk. Dette henger blant annet sammen med forsert slakting grunnet luseproblemer, i tillegg til reduserte fiskekvoter på enkelte fiskearter, deriblant makrell. Produksjonen av bearbeidet og konservert fisk har hatt en fallende trend siden andre kvartal 2015. Den samlede nedgangen i næringsmiddelindustrien ble motvirket noe av oppgang i produksjon av meierivarer og iskrem, samt bakeri- og pastavarer.

Næringsgruppen næringsmiddel-, drikkevarer- og tobakksindustrien sysselsetter i overkant av 23 prosent av all industrisyssetting, og er fordelt på om lag 2750 virksomheter. Dette gjør næringsgruppen til Norges største industrinæring målt etter sysselsetting, og den utgjør også en viktig del av matverdikjeden. Det er flere grunner til den stabile produksjonen. Næringsmiddelindustrien er i stor grad en skjermet sektor, og importvernet bidrar til den stabile produksjon, spesielt for den delen av industrien som er landbruksbasert. Dette gjelder for eksempel for produsenter av kjøtt, melk, poteter og korn. I tillegg er mat og drikke grunnleggende behov noe som gjør at etterspørselen etter matvarer er nokså stabil. Dette medfører at næringsmiddelindustrien er vesentlig mindre konjunkturavhengig enn mye av den øvrige industrien.

Møbelindustri og annen industri

Norsk møbelindustri omfatter produksjon av møbler og tilhørende produkter av alle slags materialer unntatt stein, betong og

keramikk. Annen industriproduksjon omfatter produksjon av en rekke varer som ikke er dekket i andre deler av standarden, som for eksempel produksjon av gull- og sølvvarer, sportsartikler og medisinsk utstyr. Møbelindustrien har tradisjonelt hatt en sterk posisjon i Norge, men har de seneste årene opplevd en kraftig produksjonsnedgang i likhet med annen tradisjonell fastlandsindustri. Flere av produsentene har blant annet flyttet produksjonen til utlandet. Fra 2015 til 2016 falt produksjonen med 2,0 prosent. I perioden 2010-2016 har produksjonen falt med drøye 20 prosent. Høy kronekurs i store deler av perioden, høye lønninger, finanskrisens påvirkning og lavere etterspørsel både på hjemme- og eksportmarkedet har bidratt til dette.

Trykking og grafisk industri

Trykking og grafisk industri omfatter blant annet trykking av produkter som aviser, bøker og tidsskrifter. I tillegg omfatter den hjelpeaktiviteter som er en integrert del av trykkerivirksomheten, som for eksempel bokbinding og produksjon av trykkplater.¹¹ Produksjonen innenfor trykking og grafisk industri falt med hele 6,7 prosent fra 2015 til 2016.

Siden produksjonstoppen i 2007 har det vært en jevn nedgang, og i 2016 var produksjonen om lag 30 prosent lavere enn toppåret.

De som driver med trykking og grafisk industri møter stadig større konkurranse fra andre land med lavere produksjonskostnader, som tillater dem å ha lavere priser på sine produkter. Stadig færre leser dessuten papiraviser. Fra 1991, og en god periode fremover, var papiraviser og TV

¹¹ Trykking og grafisk industri dekker ikke forlagsvirksomhet. Dette grupperes under næringshovedområde J - Informasjon og kommunikasjon.

de dominerende mediene i Norge. Daglig publikumsoppslutning var i overkant av 80 prosent. Første gang papiravisene hadde lavere oppslutning enn 80 prosent var i 2000. Siden dette har oppslutningen gradvis sunket: I 2016 leste 39 prosent nordmenn en papiravis en gjennomsnittsdag. Tilsvarende tall for 2000 og 2015 var på henholdsvis 77 og 42 prosent.¹² En presset papiravisbransje med fallende opplag skaper da store utfordringer for avstrykkeriene (Jordfald og Bråten 2014).

2.4. Blandede varetyper

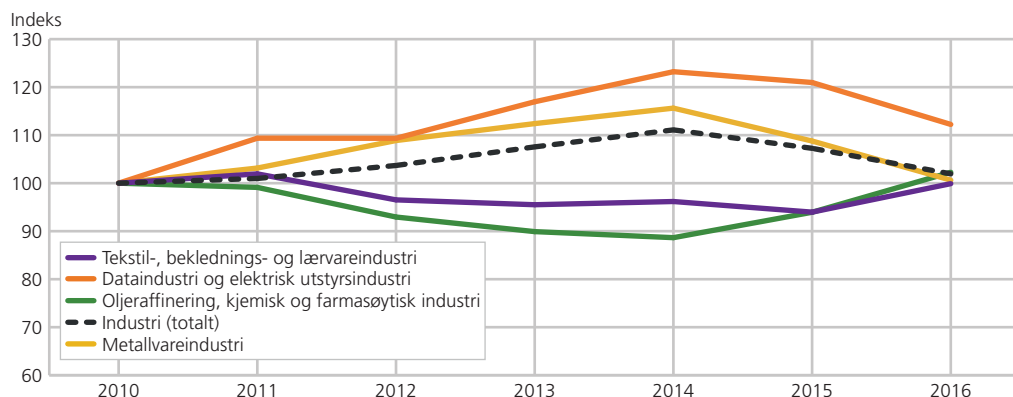
Hittil har vi delt inn de ulike næringene som produsenter av henholdsvis investeringsvarer, innsatsvarer og konsumvarer. Noen næringer lar seg ikke like lett kategorisere, da ulike delnæringer innenfor samme næring produserer ulike varetyper. Et eksempel på dette er metallvareindustrien. De produserer både innsatsvarer som metallkonstruksjoner, overflatebehandling og bearbeiding av metaller og investeringsvarer som våpen og ammunisjon. Slike næringer har vi derfor valgt å gruppere i kategorien blandede varetyper.

¹²<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/medie/aar>

Tekstil-, beklednings- og lærvare-industri

Næringsgruppen tekstil-, beklednings- og lærvareindustri omfatter blant annet produksjon av tekstiler, tauverk og fiskegarn samt produksjon av klær, lær og lærvarer. Tekstilproduksjon utgjør over halvparten av produksjonen innenfor næringsgruppen. Deler av næringsgruppen er gruppert under innsatsvarer, mens andre deler grupperes som produsenter av konsumvarer. Produksjonen i tekstil-, beklednings- og lærvareindustrien gikk opp 6,4 prosent fra 2015 til 2016. Ser man på utviklingen i et lengre perspektiv derimot, har det vært en betydelig nedgang: i perioden 2006-2016 falt produksjonen med nesten 40 prosent. Næringsgruppen har i flere år møtt stor konkurranse fra lavkostland, og produksjon av blant annet klær og skotøy er i all hovedsak erstattet av import (se Skoglund 2008: 73-84). For en arbeidskraftintensiv næring som tekstil-, beklednings- og lærvareindustrien er det mer lønnsomt å flytte produksjonen til utlandet, der arbeidskraft er billigere enn i Norge. Dette har bidratt til produksjonsnedgang og næringsgruppen har i dag svært liten betydning for industrien samlet sett i Norge. Som det fremkommer

Figur 2.6. Produksjon av blandede varetyper. (2010=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av figur 2.2 er det kun papir- og papirvare-industrien som har mindre betydning enn tekstil-, beklednings- og lærvareindustrien for total industriproduksjon i 2016.

Dataindustri og elektrisk utstyrs-industri

Fra 2015 til 2016 sank produksjonen innenfor næringsgruppen dataindustri og elektrisk utstyrsindustri med 7,2 prosent, og dette er andre året på rad med produksjonsnedgang.

Fra 2010 til 2014 økte produksjonen jevnt og trutt innenfor næringsgruppen, med om lag 23 prosent. Delnæringen måle-, kontroll- og navigasjonsinstrumenter som utgjør størsteparten av næringsgruppen, bidro mest til veksten i 2010-2014.

Produksjonsnedgangen i 2016 knyttes til produksjonsutviklingen i de to største delnæringene i denne næringsgruppen: måle-, kontroll- og navigasjonsinstrumenter falt med 7,5 prosent. Denne delnæringen leverer i stor grad produkter til offshorereletert virksomhet og påvirkes derfor av avtakende oljeinvesteringer. I tillegg til dette, var det også et fall i produksjon av ledninger og ledningsmateriell. Elektriske og elektroniske kabler og ledninger anvendes særlig i to sektorer: petroleumssektoren og kraftsektoren. Fra 2015 til 2016 falt produksjonen innenfor denne delnæringen med om lag 8 prosent. Dette bidro også til å trekke ned produksjonen til næringsgruppen i samme periode.

Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri

Næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri omfatter blant annet produksjon av raffinerte petroleumsprodukter, industrigasser og andre organiske og uorganiske kjemiske råvarer, samt produksjon av farmasøytiske råvarer og preparater.

Næringsgruppen hadde størst produksjonsoppgang av samtlige industrinæring-er i 2016, med 8,8 prosent. Kvartalsvise tall viser at veksten kom i årets tre første kvartaler, før produksjonen falt noe i 4. kvartal. Nedgangen i 4. kvartal kan knyttes til planlagt stans for vedlikehold hos noen få store enkeltaktører.

Høy aktivitet blant produsenter av farmasøytiske råvarer bidro sterkt til den samlede produksjonsveksten i næringsgruppen. Virksomhetene i denne næringen produserer i stor grad for eksportmarkedet, og produksjonsoppgangen kan i hovedsak knyttes til økt utenlandsk etterspørsel.

Metallvareindustri

Den siste næringen i denne kategorien er metallvareindustrien. Metallvareindustrien omfatter blant annet overflatebehandling og bearbeiding av metaller, produksjon av metallkonstruksjoner samt produksjon av våpen og ammunisjon.

Metallvareindustrien har i flere år hatt høy produksjon. Fra 2005 til 2014 økte produksjonen med om lag 46 prosent. Fra 1.kvartal 2015 begynte derimot en fallende utvikling som fortsatte gjennom 2016, der produksjonen falt med 7,4 prosent.

Som nevnt produserer metallvareindustrien både investeringsvarer, som våpen og ammunisjon, og innsatsvarer som overflatebehandlede og bearbejdede metallvareprodukter. Utviklingen innenfor disse to delnæringene har vært totalt forskjellig fra 2015 til 2016. Produsenter av våpen og ammunisjon har hatt produksjonsvekst. Virksomheter som arbeider med overflatebehandling og bearbeiding av metaller, samt produsenter av metallkonstruksjoner, har derimot hatt betydelig fall i produksjonsvolumet. Spesielt gjelder dette for de som arbeider med overflatebehandling og bearbeiding av metaller.

Her falt produksjonen med i overkant av 15 prosent fra 2015 til 2016.

Metallvareindustrien består av mange små og mellomstore virksomheter. Noen av disse leverer produkter direkte til petroleumssektoren, mens andre fungerer som underleverandører til andre industrinæring som igjen leverer til olje- og gassektoren. Produksjonsnedgangen i 2016 bør derfor ses i lys av lavere investeringsaktivitet på norsk sokkel i de seneste årene.

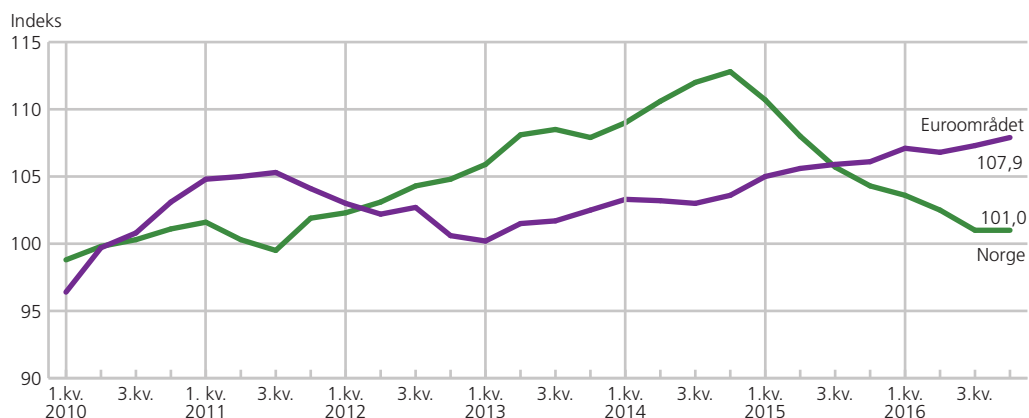
3. Produksjonsvekst i euroområdet

Produksjonen i norsk industri falt nærmere 5 prosent fra 2015 til 2016. I eurosonen derimot økte produksjonen med 1,5 prosent.

Figur 3.1 viser utviklingen i industriproduksjonen i Norge og euroområdet fra 2010 til 2016. Som det fremkommer av figuren var det en betydelig nedgangskonjunktur i euroområdet fra siste halvdel av 2011 til utgangen av 2012. Denne nedgangen skyldes en generelt svak utvikling som følge av gjeldskrisen i Europa. Norsk industriproduksjon derimot, ble i mindre grad negativt påvirket i samme periode. Etter en liten nedgang i Norge etter tredje kvartal 2013 har det generelt sett vært

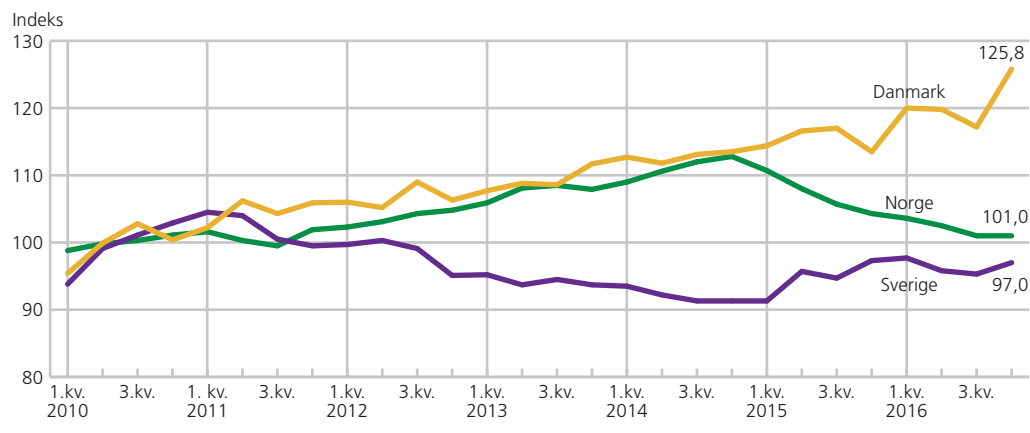
en oppgang i produksjonen frem til og med 4. kvartal 2014. Denne økningen skyldes i all hovedsak store investeringer i petroleumssektoren over lengre tid, hvor petroleumsinvesteringene økte med over 40 prosent fra 2010 til 2014. Dette har skapt høy etterspørsel etter produkter og tjenester fra de petroleumsrettede leverandørnæringene, som blant annet bygging av skip og oljeplattformer. Tradisjonell høy produksjon innenfor slike næringer har hindret store fall i den samlede industriproduksjonen, fordi næringene er så betydningsfulle for total industriproduksjon, og høy aktivitet har dratt indeksen i positiv retning i flere år.

Figur 3.1. Industriproduksjon i Norge og euroområdet. Sesongjusterte tall. (2010=100)

Kilde: Eurostat.

Figur 3.2. Industriproduksjon i Norge, Sverige og Danmark. Sesongjusterte tall (2010=100)

Kilde: Eurostat.

Fra midten av 2014 endret derimot dette bildet seg. Som figur 3.1 viser, økte den norske industriproduksjonen betydelig fra siste del av 2011 og frem mot siste del av 2014. Som følge av lavere olje- og gass-investeringer og den påfølgende nedturen innenfor den petroleumsretta leverandør-industrien, opplevde norsk industri samlet sett en markant produksjonsnedgang. I slutten av 2016 flatet imidlertid den norske indeksen noe ut. Etter nedgangen knyttet til gjeldskrisen i Europa har industriproduksjonen i euroområdet hatt en jevn vekst. Samlet sett i perioden 2010 til 2016 har industriproduksjonen i euroområdet hatt en vekst på 7 prosent, mens for Norge har den tilsvarende veksten vært på 2 prosent.

3.1. Sammenligning med Sverige og Danmark

Sverige hadde en tendens med avtagende produksjon fra starten av 2011 og frem til rundt siste kvartal i 2014. Dette var en periode hvor det var produksjonsvekst i Danmark og i Norge. Veksten i Norge skyldtes høy aktivitet blant de næringene som leverer produkter til olje- og gass-næringen. Men der industriproduksjonen

fortsatte å vokse i Danmark ved inngangen til 2015, begynte den å falle i Norge som følge av oljenedturen.

I Sverige er produksjon av motorvogner og tilhengere den industrinæringen med høyest vekt i 2016. Produksjonen innenfor næringen utgjorde 14,4 prosent av industriens totale produksjon i 2016. I 2015 var det kjemisk og farmasøytisk industri som hadde høyest vekt, og er den nest største industrinæringen i Sverige i 2016 med en vekt på 13,7 prosent.

Fra 2015 til 2016 steg dansk industriproduksjon 4,6 prosent, med en klar oppgang i 2016 sitt siste kvartal. Mye av oppgangen kom fra høyere produksjon innenfor de største næringene i dansk industri, hvor maskinindustrien og næringsmiddelindustrien økte med henholdsvis 5 og 2,7 prosent. Økt produksjon i maskinindustrien kommer blant annet hos virksomheter som produserer motorer, vindmøller og pumper. Den positive utviklingen i dansk maskinindustri står i sterk kontrast til utviklingen i maskinindustrien i Norge i samme periode, der

produksjonen falt med over 19 prosent. Det var også en økning i Danmark innenfor farmasøytisk industri på 6,8 prosent, og innenfor møbel og annen industri med 8,7 prosent. Siden 2010 er det maskinindustrien og møbel og annen industri som har økt mest, med henholdsvis 41 og 54 prosent i perioden 2010-2016.

I Danmark er næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien den industrinæringen med høyest vekt i 2016. 17,5 prosent av all industriproduksjon i industrien kom fra nærings-, drikkevare- og tobakksindustrien. Maskinindustrien var nest størst med en vekt på 16,5 prosent, mens farmasøytisk industri stod for 13,1 av industriproduksjonen.

høyere produksjon i bilindustrien. Aktiviteten i bilindustrien anses å være en god indikator på konjunkturutviklingen: I oppgangstider er man villig til å låne penger og investere i biler og andre kjøretøy, mens man i nedgangstider i større grad unngår slike investeringer (Lööv 2014).

I Sverige økte den totale industriproduksjonen med 1,8 prosent fra 2015 til 2016. Den største økningen var innenfor produksjon av motorvogner og tilhengere, som økte med over 14 prosent. En annen næring som økte i Sverige i samme periode var metallindustrien, med en oppgang på 10 prosent. Tradisjonelt har Sverige hatt stor produksjon av trevarer og treforedlingsprodukter, med blant annet sagbruk, tremasse-, cellulose- og papirfabrikker (SNL 2015). Denne tradisjonelle næringen, trelast og trevareindustri, gjorde det bra i Sverige fra 2015 til 2016, med en oppgang på 10 prosent.

De siste par årene har det vært en industrioppgang i Sverige. Dette kommer etter noen år med svak utvikling i industriproduksjonen. Svensk industri ble hardt rammet av finanskrisen, som særlig gikk ut over bilindustrien. Industrien opplevde et nytt tilbakeslag i starten av 2011, mens det for både Danmark og Norge var en økning. I Sverige var det generelt sett en nedgang frem til det begynte å bedre seg på våren 2015 og utover i 2016. En pådriver til oppgangen i løpet de siste par årene har vært

4. Andre indikatorer

For å belyse tilstanden til norsk industri i 2016 litt bredere enn kun å se på produksjonen, vil vi i dette avsnittet kort presentere hvordan utviklingen har vært ved tre andre sentrale indikatorer: Omsetning, sysselsetting og investeringer.

Årsendring: Endring i indeksverdien i et kalenderår sammenlignet med verdien for samme størrelse året før. Årsendringen beregnes ved å ta forholdet mellom gjennomsnittet av månedsindeksene for aktuelt år og tilsvarende gjennomsnittstall for året før. Årsendring må ikke forveksles med tolv-månedersendringen, som angir endringen i indeksen fra en måned ett bestemt år, til samme måned året etter.

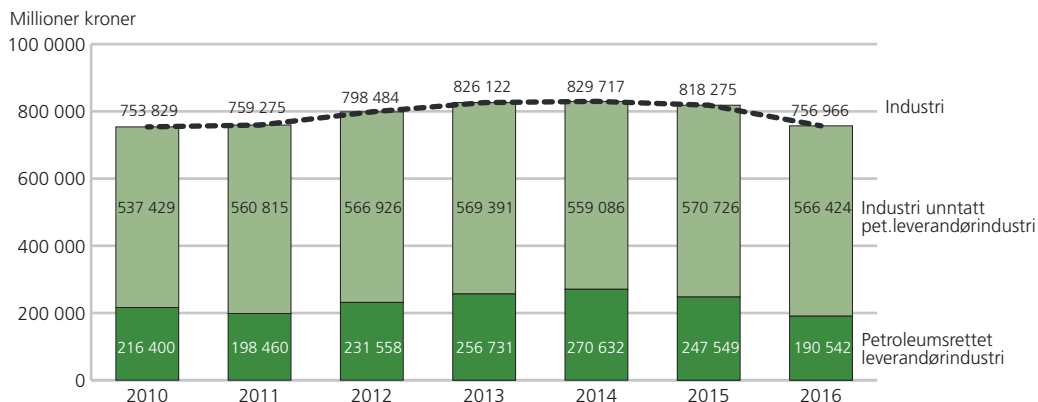
4.1. Omsetning: fra bonanza til ordretørke

Fra 2015 til 2016 gikk industriomsetningen ned fra 818 til 757 milliarder kroner. Dette tilsvarer en årsendring på -7,5 prosent. Årsendringer for hjemme- og eksportmarkedet var på henholdsvis -5,8 og -9,9 prosent i samme periode.

Industriomsetningen gikk opp betydelig i perioden 2011 til 2014, og nådde en topp på 830 milliarder kroner i 2014. Mye av veksten bør ses i lys av vekst i investerings-

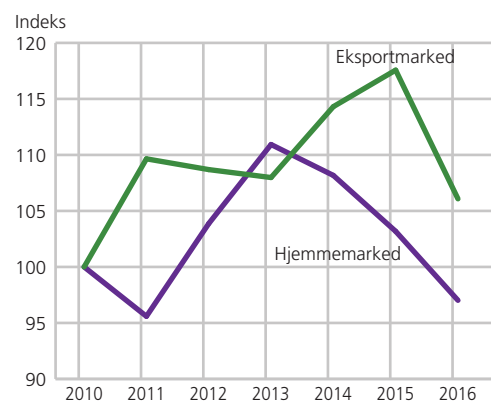
Totalomsetning: Omfatter sum avgiftspliktig og avgiftsfri salgsinntekter av varer og tjenester, ekskl. merverdiavgift.

Figur 4.1. Industriomsetningen. Millioner kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.2. Omsetningen i petroleumsrettet leverandørindustri etter marked. (2010=100)

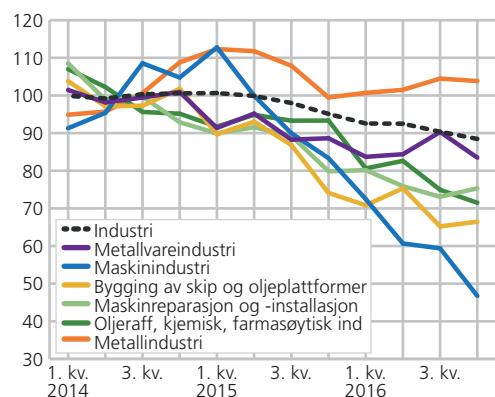

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

aktivitet i olje- og gassnæringen som ga god inntjening for den petroleumsrettede leverandørindustrien. Vi ser nærmere på omsetningen for leverandørindustrien i kapittel 6.

Den reduserte investeringsaktiviteten innenfor oljebransjen gjorde seg først gjeldende i hjemmemarkedet, for så å vise seg i eksportmarkedet noe senere (se figur 4.2.) Utviklingen bør ses i lys av flere leveranser av ferdigstilte prosjekter til utlandet og svekket norsk valutakurs i perioden

Figur 4.3. Omsetning i utvalgte næringer med negativ årsendring. Sesongjusterte tall. (2014=100)

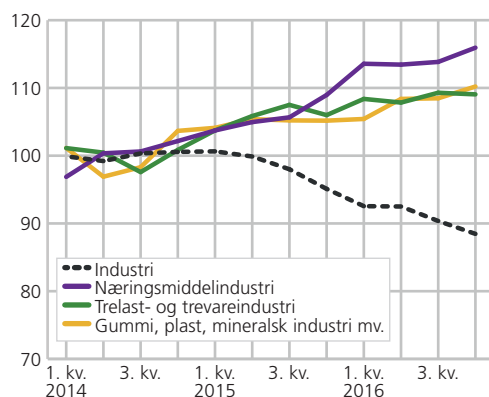
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2013-2015. Svekkelsen av oljeprisen gjennom 2015 og inn i 2016, med påfølgende reduksjon i oljeinvesteringer globalt, trakk ned eksportmarkedsomsetningen for leverandørindustrien betydelig. Dette bidro til en samlet nedgang i i industriens eksportomsetning i 2016.

Oljenedtur og kraftig prisfall i noen næringer trakk industriomsetningen ned

Oljenedturen førte til mindre etterspørsel fra olje- og gassnæringen. Dette resulterte i en kraftig nedgang i både omsetning og produksjonsvolum for næringer knyttet til petroleumsrettet leverandørindustri. Maskinindustri, med et fall på 39 prosent, var den største bidragsyteren til nedgangen i industriomsetningen fra 2015 til 2016. Bygging av skip og oljeplattformer samt maskinreparasjon og -installasjon viste også betydelig nedgang på henholdsvis 18 og 12 prosent. Dataindustri og elektrisk utstyrsindustri samt metallvareindustri, som har betydelige innslag av leverandører til olje- og gassnæringen, gikk også ned i 2016. Produksjonsvolumet innen disse næringene viste også en negativ utvikling i 2016, ifølge produksjonsindeksen.

Figur 4.4. Omsetning i utvalgte næringer med positiv årsendring. Sesongjusterte tall. 2014=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Petroleumsrettet leverandørindustri:

analytisk gruppering som dekker de næringene i industrien som leverer største-parten av sine varer og tjenester til olje- og gassindustrien.

Prisfall hos noen næringer som har en stor andel av den totale industriomsetningen, var også en medvirkende årsak til nedgangen. Næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri, som stod for om lag 14 prosent av den totale industriomsetningen, gikk ned med 17 prosent. Et prisfall på 10 prosent på raffinerte petroleumsprodukter var noe av årsaken til denne nedgangen.

En annen industrinæring med negativ prisutvikling var metallindustrien, hvor prisene gikk ned med 7,8 prosent fra 2015 til 2016, ifølge produsentprisindeksen. Denne næringen, som stod for om lag 8 prosent av industriomsetningen i 2016, gikk ned med 3,5 prosent. Det var underaggregatet ikke-jernholdige metaller som bidro mest til å dra ned omsetningen.

Næringsmiddelindustrien øker mest

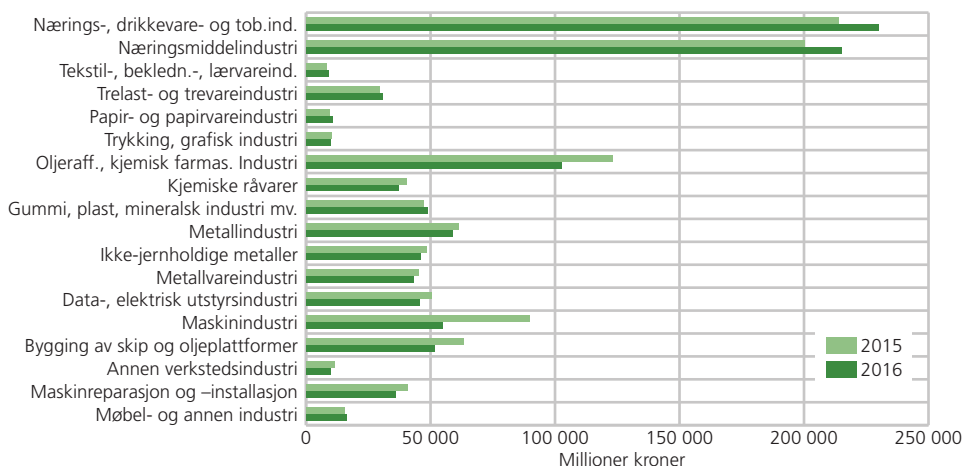
Selv om omsetningen i industrien samlet sett viste en nedgang fra 2015 til 2016, var det en betydelig vekst i næringsmiddelindustrien, der omsetningen økte fra 200 til 215 milliarder kroner. Dette gir en vekst på 7,5 prosent. Denne næringen stod alene for nesten tretti prosent av den totale omsetningen i industrien og er med det den klart største næringen målt etter omsetning. Både hjemme- og eksportmarkedet bidro til oppgangen, med vekst på henholdsvis 6,2 og 13 prosent.

Underaggregater som bidro mest til denne oppgangen, var:

- Bearbeiding og konservering av fisk
- Produksjon kjøtt og av kjøttvarer
- Produksjon av fôrvarer

Næringsmiddelindustrien hadde en negativ utvikling i produksjonsvolum fra 2015 til 2016, men bedre markedspriser bidro til økt omsetning for denne næringen. Det var særlig den kraftige prisveksten for fisk og fiskeprodukter som la grunnlaget for næringsmiddelindustriens omsetningsvekst.

Figur 4.5. **Industriomsetning, etter næring. Millioner kroner**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I tillegg hadde gummi, plast og mineralsk industri en omsetningsvekst på 3,2 prosent, der både pris og produksjonsvolum viste en positiv utvikling. Dette gjaldt spesielt for produksjon av gummi og plastprodukter som viste en betydelig oppgang i 2016.

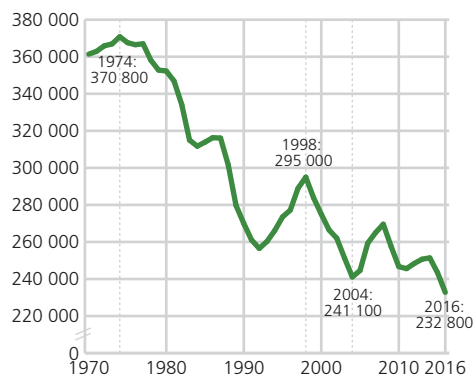
Trelast- og trevareindustrien, som stod for 4,1 prosent av den totale industriomsetningen i 2016, hadde en årsvekst på 4,4 prosent. Det var også omsetningsvekst i papir- og papirvareindustri, tekstilindustri samt møbel og annen industri som bidro til å dempe den samlede nedgangen i industriomsetningen.

4.2. Sysselsetting

I 1946 utgjorde industriens sysselsetting 20 prosent av total sysselsetting i Norge¹. I 2016 utgjorde sysselsettingen i industrien kun 8,0 prosent av den totale sysselsettingen.² Det er flere grunner til dette: Økt globalisering har ført til økt handel på tvers av landegrenser. Dette har igjen ført til at mye av det som tidligere var norsk industriproduksjon har blitt erstattet av importerte varer. Dette gjelder særlig industriprodukter som tekstilvarer og forbrukerelektronikk som kan produseres billigere i andre land på grunn av lavere lønnskostnader enn her hjemme.

I tillegg har frykten for at økt teknologiisering skal ta over arbeidsplassene til folk gitt grobunn til begreper som «teknologisk arbeidsledighet» (Brynjolfsson og McAfee 2011). I en studie av 702 yrker i USA, ble det konkludert med at nesten halvparten av alle amerikanske arbeidsplasser står i

Figur 4.6. Antall sysselsatte i industrien. 1970-2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fare for å bli automatisert, som et resultat av teknologisk fremgang (Frey og Osborne 2013). Andre studier konkluderer tilsvarende, men at også ikke-rutinemessige arbeidsoppgaver i stadig større grad blir automatisert, eksemplifisert ved Googles førerløse biler (Brynjolfsson og McAfee 2011).

I Norge har man i enkelte næringer de senere årene sett et mindre behov for arbeidskraft for å produsere samme produksjonsvolum som før. Næringsmiddelindustrien er ett eksempel, der økt effektivisering og automatisering har gått på bekostning av ufaglært arbeidskraft (se også Berg og Krøtø 2015). Når det er sagt, kan økt automatisering også føre til at det oppstår nye kompetansebehov, som igjen kan føre til etterspørsel etter arbeidskraft innenfor blant annet logistikk og programmering (Teknologirådet 2013).

Sysselsettingen i industrien gikk ned med 4,4 prosent fra 2015 til 2016. Siden 2010 har sysselsettingen i industrien falt med 5,6 prosent. Ser vi på sysselsettingstallene over en lengre tidsperiode, nådde sysselsettingen en topp i 1974. Dette var året med flest antall sysselsatte i industrien i de siste fem tiårene; hele 370 800 personer

¹ <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa100/kap5.pdf>

² Alle sysselsettingstall i dette avsnittet er hentet fra årlig og kvartalsvis Nasjonalregnskap: <http://www.ssb.no/nr/> og <http://www.ssb.no/kr/>, (Tallene for 2015 og 2016 er foreløpige tall.)

Tabell 4.1. Sysselsetting i industrien fordelt på næringer. 2010-2016

	Antall personer			Prosentvis endring	
	2010	...	2015	2016	2010-2016 2015-2016
Industri	246 650	...	2 43 389	232 757	-5,6 -4,4
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	52 216	...	53 358	53 535	2,5 0,3
Tekstil-, bekledning- og lærvareindustri	4 837	...	4 376	4 427	-8,5 1,2
Trelast- og trevareindustri	14 412	...	13 704	13 741	-4,7 0,3
Papir- og papirvareindustri	5 585	...	3 164	3 021	-45,9 -4,5
Trykking, grafisk industri	7 105	...	5 926	5 868	-17,4 -1,0
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	14 371	...	13 185	13 009	-9,5 -1,3
Gummi-, plast- og mineralsk industri	15 597	...	15 318	15 518	-0,5 1,3
Metallindustri	11 163	...	10 108	10 387	-7,0 2,8
Metallvareindustri	25 322	...	25 719	24 341	-3,9 -5,4
Dataindustri og elektrisk utstyrsindustri	17 603	...	17 739	16 792	-4,6 -5,3
Maskinindustri	20 513	...	23 907	21 283	3,8 -11,0
Annen verkstedindustri (unntatt 30.1)	4 058	...	4 195	3 825	-5,7 -8,8
Bygging av skip og oljeplattformer	24 675	...	23 050	19 396	-21,4 -15,9
Møbelindustri og annen industri	10 399	...	8 914	8 801	-15,4 -1,3
Maskinreparasjon og -installasjon	18 794	...	20 727	18 813	0,1 -9,2

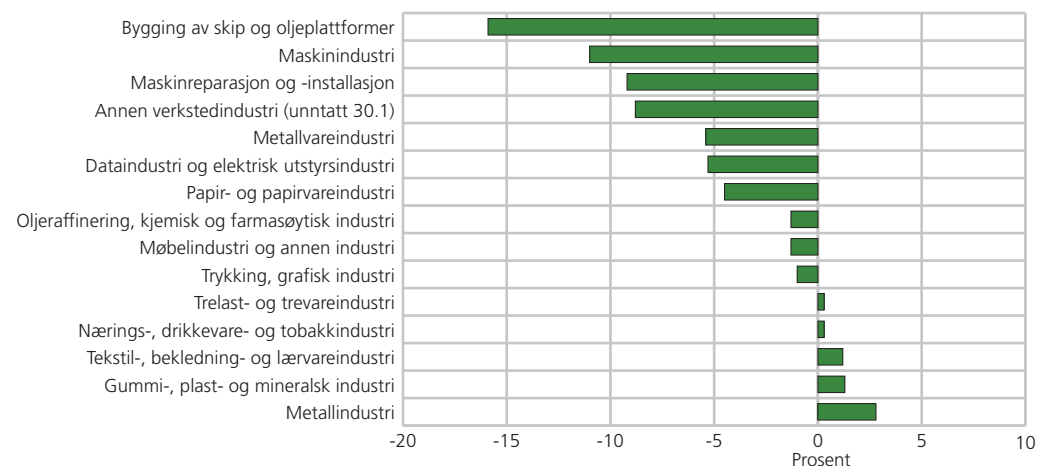
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

var i 1974 sysselsatt i denne delen av økonomien. Siden da har industrien hatt en fallende trend i sysselsettingsutviklingen, og i 2016 var det kun 232 800 sysselsatte i industrien. Dette er det laveste antall sysselsatte siden 1970.

Innenfor de ulike industrinæringene er det forholdsvis store variasjoner i antall

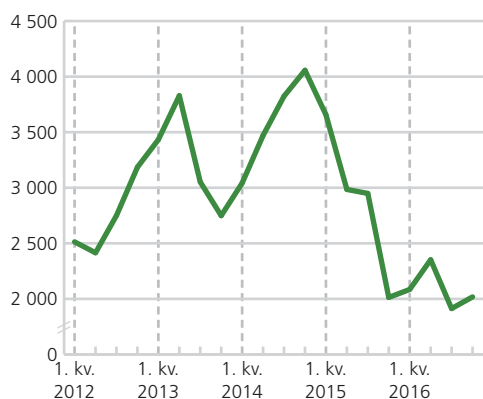
sysselsatte og i sysselsettingsutviklingen. Som det fremkommer av tabell 4.1., er det nå de petroleumsrettede leverandørnæringene som opplever størst nedbemanning. Dette står i sterk kontrast til utviklingen som fant sted i 2013-2014. I 2014 hadde de fleste petroleumsrettede leverandørnæringene en kraftig oppgang i sysselsettingen. I 2016 derimot var det

Figur 4.7. Sysselsetting i industrien fordelt på næring. Prosentvis endring. 2015-2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.8. **Innleide timeverk i industrien. (1 00 timer) 2012-2016**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

leverandørnæringer som bygging av skip og oljeplattformer og maskinindustrien som registrerte den største sysselsettingsnedgangen med henholdsvis 16 og 11 prosent sammenlignet med 2015.

Mye av grunnen til fallet skyldes at nedgangstidene i petroleumsnæringen har ført til færre prosjekter og redusert oppdragsmengde for virksomheter innenfor disse næringene. Dette forklarer også nedbemanningen i andre leverandørnæringer som for eksempel maskinreparasjon og -installasjon og metallvareindustrien. Sysselsettingsutviklingen har med andre ord blitt hardt rammet av lavere investeringer i olje- og gasssektoren.

Det er ikke bare petroleumsertt leverandørindustri som har opplevd sysselsettingsnedgang i 2016. Papir- og papirvareindustri fortsatte trenden fra tidligere år, og registrerte en nedgang på 4,5 prosent fra 2015 til 2016. I perioden 2010-2016 har sysselsettingen i næringen falt med hele 46 prosent.

Næringen trykking og grafisk industri på sin side, holdt seg om lag stabil i 2016, etter en vedvarende negativ utvikling.

Innleide arbeidere: Arbeidere som er leid inn fra en annen produksjonsvirksomhet eller et bemanningsselskap i en midlertidig periode. I enkelte av næringene i produksjonsindeksen brukes timeverk som indikator på produksjonen. SSB har siden 2011 samlet inn opplysninger om timeverk utført av innleide arbeidere. Fra og med 2012 er slike timeverk tatt med i beregningene av produksjonsindeksen, i tillegg til timeverk utført av egne ansatte.

Trykking og grafisk industri hadde sin storhetstid i etterkrigsårene med sysselsettingsvekst, men i årene etterpå har man sett en betydelig negativ trend, blant annet på grunn av endringer knyttet til innføring av nye og IKT-baserte produksjonsprosesser (Skoglund 2008: 82).

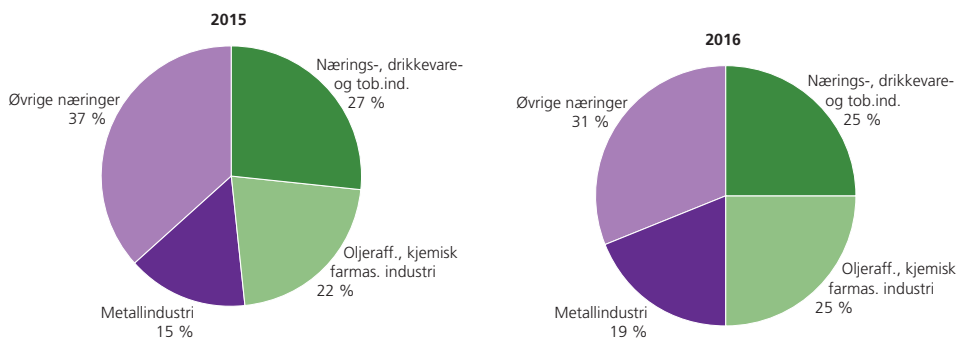
Som det framkommer av figur 4.7. har særlig petroleumrelaterte leverandørnæringer opplevd sysselsettingsnedgang i 2016. Som nevnt tidligere, hadde bygging av skip og oljeplattformer, maskinindustrien i tillegg til maskinreparasjon og -installasjon og metallvareindustrien den høyeste reduksjon i antall sysselsatte. Til sammen i disse fire næringene var det over 10 500 færre sysselsatte i 2016 enn i 2015.

Den totale sysselsettingsnedgangen i industrien ble noe motvirket av sysselsettingsoppgang i metallindustri, gummi-, plast- og mineralsk industri samt næringsgruppen næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri.

Innleid arbeidskraft

I tillegg til egne ansatte utgjør innleide arbeidere en betydelig andel av arbeidsstyrken for mange virksomheter i industrien. Bruken av innleid arbeidskraft gir virksomhetene mer fleksibilitet. I perioder med høy aktivitet leier industrien inn arbeidskraft for å ta unna den store

Figur 4.9 Andel av utførte investeringer for utvalgte næringer. 2015 og 2016

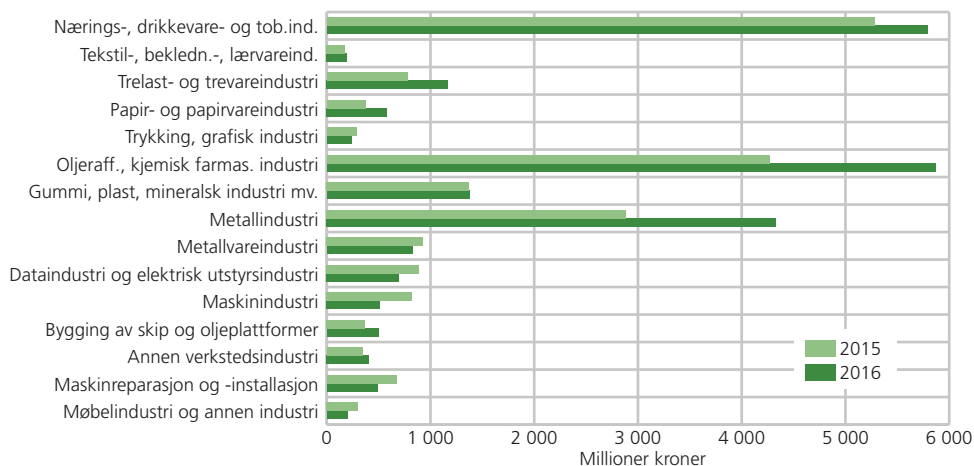

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ordremassen, mens i perioder med lav aktivitet vil denne type arbeidskraft ikke bli benyttet i samme grad. Fra 2015 til 2016 ble antallet innleide timeverk i industrien redusert med om lag 28 prosent. Figur 4.8 viser utviklingen i innleide timeverk i industrien fra 2012 til 2016. Dette omfatter 9 industrinæringer. I 2015 ble det registrert om lag 11,6 millioner innleide timeverk i industrien, mens tallet var rundt 8,4 millioner i 2016.

Som vi ser av figuren var det en solid økning i innleide timeverk fra 2. kvartal 2012 til 2. kvartal 2013. Deretter var det noe nedgang frem til rundt 4. kvartal 2013 før det igjen ble en økning i de innleide timeverkene i 2014. Gjennom hele 2014 var det en kraftig vekst i antall innleide timer, før de begynte å synke fra rundt årsskiftet 2014-2015. Dette antallet har holdt seg på et relativt sett lavere nivå gjennom 2016. Hovedgrunnen til nedgangen i de innleide timeverkene er lavere investeringsaktivitet i olje- og gasssektoren siden slutten av

Figur 4.10. Investeringer i industrien. 2015 og 2016. Millioner kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2013, som direkte har berørt de virksomhetene som leverer produkter og tjenester til olje- og gasssektoren.³

4.3. Investeringer

Industrien investerte for totalt 23,2 milliarder kroner i 2016 - målt i løpende verdi. Dette er en oppgang på 17 prosent fra 2015. 6 næringer hadde nedgang, 8 hadde oppgang mens 1 næring hadde om lag ingen endring siden 2015.

Næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri samt metallindustri som begge er eksportrettet industri hadde absolutt størst oppgang fra 2015 til 2016, med henholdsvis 1,6 og 1,5 milliarder kroner.

Investeringsveksten på 37 prosent innenfor næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri skyldes i stor grad store prosjekter blant enkelte sentrale aktører innenfor næringsgruppen. De store investeringsprosjektene er blant annet knyttet til kapasitetsutvidelse og modernisering.

Metallindustri var den industrinæringen som hadde den klart høyeste prosentvis økningen i investeringer i 2016 sammenlignet med 2015, med en økning på hele 50 prosent. Denne veksten skyldtes i stor grad høye investeringer i delnæringen ikke-jernholdige metaller. I likhet med næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri er det noen få store investeringsprosjekter som står for veksten. De høye investeringene kan blant annet knyttes til utbygging av energieffektiviserende produksjonsanlegg

som kan bidra til å redusere produksjonskostnadene.

Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri bidro også til den samlede investeringsveksten, men i noe mindre grad. Næringsgruppen hadde en vekst på 9,7 prosent, noe som tilsvarer en økning på 510 millioner kroner fra 2015 til 2016.

Som det fremkommer av figur 4.9. hadde disse tre næringene omtrent 69 prosent av totale utførte investeringer i 2016.

I motsatt retning bidro investeringsnedgang innenfor oljerelaterte næringer til å dempe den totale investeringsoppgangen i industrien. Nedgangen for enkelte av disse næringene kan knyttes til lavere investeringsaktivitet i olje- og gassnæringen. Investeringene innenfor maskinindustri og maskinreparasjon og -installasjon falt med henholdsvis 37 og 27 prosent. Dataindustri og elektrisk utstyrsindustri registrerte òg en investeringsnedgang på 21 prosent fra 2015 til 2016. Metallvareindustri som hadde høyest prosentvis investeringsvekst (43 prosent) av samtlige industrinæringer i 2014, viste en nedgang på 11 prosent fra 2015 til 2016.

Industriens investeringsanslag for 2017 rapportert i 2. kvartal 2017 antyder nedgang på 2,2 prosent, sammenlignet med tilsvarende anslag for 2016. Nedgangen som indikeres fra 2016 til 2017 skyldes hovedsakelig at det var et høyt investeringsnivå i næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri samt metallindustrien i 2016. Enkelte store prosjekter i disse næringene er enten ferdigstilt eller går inn i en avsluttende fase i 2017.

Ser vi enda litt lengre frem i tid, så antyder industriens førstegangsanslag for 2018 en positiv utvikling i investeringene.

³ For mer om innleid arbeidskraft, se SSBs egen artikkel om innleid arbeidskraft i industrien fra 2012 til 2015: <https://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/mindre-bruk-av-innleide-arbeidere-i-industrien-i-2015>

Sammenlignet med tilsvarende anslag for 2017 ligger det an til en oppgang på om lag 5 prosent. Oppgangen i 2018 skyldes i stor grad at næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri har en investeringsoppgang på 27 prosent sammenlignet med 2017. Gummi, plast og mineralsk industri, sammen med næringsmiddelindustrien bidrar også til oppgangen. Enkelte næringer som er med på å dempe oppgangen for neste år er metallindustri, trelast- og trevareindustri, samt dataindustri og elektrisk utstyrsindustri. Når det er sagt, er det viktig å påpeke at tidlige anslag er preget av noe usikkerhet, og bør derfor tolkes med noe varsomhet.

5. Regionale forskjeller i verdiskaping og sysselsetting i industrien¹

I dette avsnittet vil det bli presentert verdiskapings- og sysselsettingstall for samtlige industrinæringer, fordelt etter fylke. Fylke er naturlig å bruke som regionenhet, da fylker svært ofte er forskjellige med tanke på utvikling og næringsstruktur. Historisk sett har Norge hatt store regionale forskjeller når det gjelder industriproduksjon. Norsk industri har tradisjonelt sett blitt bygget ut i nærhet av sjø og havner, blant annet på grunn av enklere markedstilgang for underleveranser og ferdige produkter. På grunn av dette finner vi mye industriproduksjon i Sør-Norge, særlig langs kysten på Østlandet og Vestlandet, og lenger nord (NOU 2004: 2).

I motsetning til tidligere presenterte tall, er de nyeste tallene i dette avsnittet fra 2015. Hensikten med kapittelet er å få frem de regionale forskjellene i Norge hva gjelder sysselsetting og verdiskaping, og da er de nyeste tallene basert på årlig industristatistikk fra 2015.

5.1. Verdiskaping

I 2015 var det nedgang i verdiskapingen i industrien, målt i bearbeidingsverdi til faktorpriser, i 11 av fylkene sammenlignet

med 2014. Fylkene med relativt mest prosentvis nedgang var Finnmark og Vestfold, med nedgang på henholdsvis 9,1 og 7,1 prosent. 6 fylker hadde høyere verdiskaping i 2015 enn i 2014, hvor henholdsvis Telemark og Oslo hadde størst prosentvis økning med 20,3 og 15,1 prosent. Nordland og Sør-Trøndelag hadde på sin side mer eller mindre uendret verdiskaping i samme periode.

Det fylket med høyest verdiskaping i 2015 var Hordaland, med rundt 23,9 milliarder kroner. Dette er en oppgang på 4,9 prosent fra 2014, hvor verdiskapningen var på rundt 22,8 milliarder. Oppgang innenfor maskinindustri og oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri bidro mest til oppgangen i fylket. Rogaland følger på plassen etter, med den nest største verdiskapningen i landet på rundt 22,7 milliarder kroner, ned fra 23,6 milliarder i 2014.

Bearbeidingsverdi til faktorpriser:

Bearbeidingsverdi til markedspriser tillagt tilskudd fra staten og med fradrag for avgifter, med unntak av merverdiavgift, investeringsavgift og arbeidsgiveravgift.

¹ Tallene er hentet fra SSBs årlige industristatistikk. Mer informasjon om statistikken finnes her: <http://www.ssb.no/sti>

Tabell 5.1. **Verdiskaping i industrien i alle fylkene. 2005-2015. Millioner kroner**

	Millioner kroner			Prosentvis endring	
	2005	...	2014	2015	2014-2015
Akershus	9 730	...	14 846	14 220	-4,2
Aust-Agder	3 127	...	3 567	3 382	-5,2
Buskerud	10 061	...	16 652	16 975	1,9
Finnmark Finnmark	795	...	1 571	1 428	-9,1
Hedmark	4 813	...	5 372	5 598	4,2
Hordaland	23 051	...	22 756	20 450	-10,1
Møre og Romsdal	13 901	...	19 327	18 286	-5,4
Nordland	6 035	...	8 513	8 594	0,9
Nord-Trøndelag	3 089	...	4 311	4 442	3,0
Oppland	4 645	...	5 434	5 644	3,9
Oslo	12 743	...	14 278	16 430	15,1
Rogaland	18 660	...	23 576	22 738	-3,6
Sogn og Fjordane	4 573	...	5 776	5 482	-5,1
Sør-Trøndelag	6 200	...	10 523	10 469	-0,5
Telemark	6 375	...	7 822	9 412	20,3
Troms Romsa	1 905	...	2 928	2 808	-4,1
Vest-Agder	7 039	...	15 799	15 353	-2,8
Vestfold	9 620	...	11 412	10 597	-7,1
Østfold	11 431	...	11 285	11 067	-1,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Rogaland og Hordaland har tradisjonelt sett hatt høy aktivitet i industrien, og troner derfor også øverst på listen over fylkene med høyest industriell verdiskaping i Norge. Disse to fylkene har fra 2014 til 2015 merket lavere aktivitet i de petroleumsrettede leverandørnæringene som leverer produkter og tjenester til oljenæringen. Blant næringene som spesielt har blitt rammet av nedgangen er maskinindustrien, bygging av skip og oljeplattformer og maskinreparasjon og -installasjon. I 2014 utgjorde verdiskapingen i disse tre næringene henholdsvis 44 og 54 prosent av total verdiskaping i Rogaland og Hordaland. I 2015 var dette redusert til 37 prosent i Rogaland og 48 prosent i Hordaland.

Finnmark var altså sammen med Vestfold de to fylkene som hadde størst prosentvis nedgang i verdiskapingen i forhold til 2014. I Finnmark var bidraget til nedgangen klart størst innenfor næringsmiddelindustrien, som hadde en nedgang på rundt

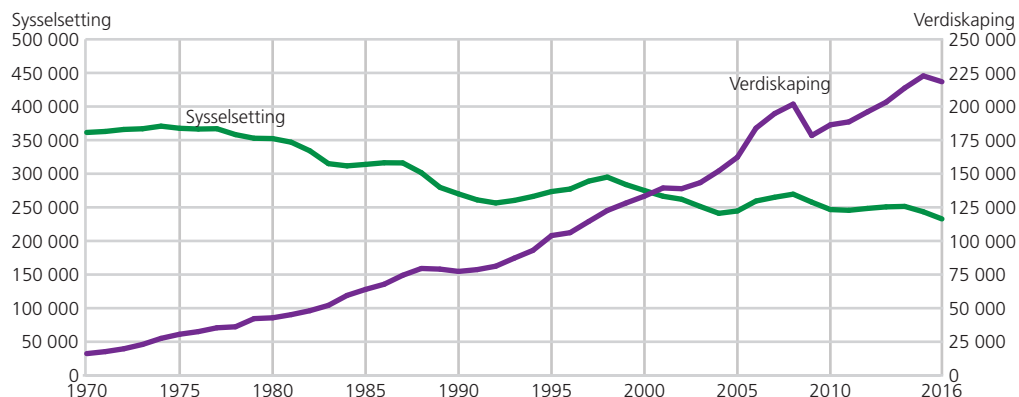
13 % fra 2014 til 2015. I Vestfold kom nedgangen særlig fra næringsgrupperingen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri som falt nærmere 34 prosent.

5.2. Sysselsetting

Sysselsettingen i industrien har gått ned over 32 prosent i løpet av perioden 1970-2015. Nedgangen har vært størst i områdene rundt Oslofjorden, nærmere bestemt Oslo, Buskerud, Vestfold og Østfold. Særlig i Oslo har mange industribedrifter blitt

Bruttoprodukt: Økonomisk merverdi opptjent gjennom innenlandsk produksjonsaktivitet i en næring eller sektor (eller totalt for alle næringer/sektorer), avledet og definert som produksjon minus produktinnsats.

I offentlig forvaltning og annen ikke-markedsrettet virksomhet bestemmes bruttoprodukt som sum lønnskostnader, netto produksjonsskatter og kapitalslit.

Figur 5.1. **Sysselsetting og verdiskaping (løpende priser) i industri. 1970-2016¹**

¹ Sysselsettings- og verdiskapingstall til figuren er hentet fra Årlig Nasjonalregnskap. Tall for 2015 er foreløpige tall.

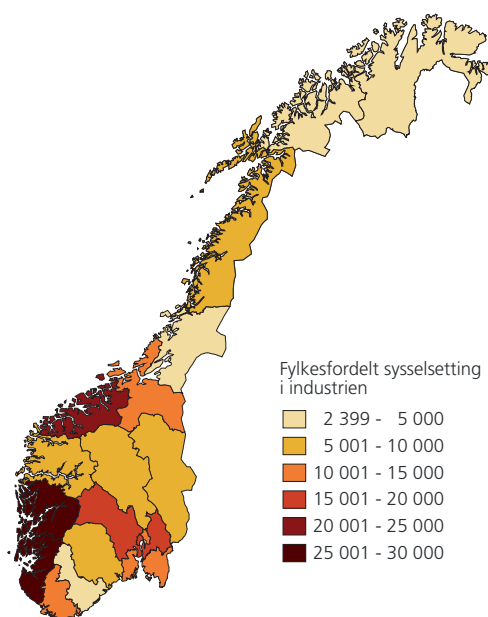
<https://www.ssb.no/nr>

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

lagt ned over tid, samtidig som tidligere industriområder har blitt tatt over av annen næringsvirksomhet (Skoglund 2008: 79). Fra 2014 til 2015 var det en liten nedgang i sysselsettingen slik figur 5.1 viser.

Verdiskapingen, målt som bruttoproduktet (se ordforklaring), har imidlertid økt kraftig i den samme perioden. Høyere utdanning, økt arbeidskraft, økt innsats av kapital og nye og mer effektive kommunikasjonsformer, som for eksempel mer bruk av IKT, har vært viktige faktorer for utviklingen i denne perioden (Skoglund 2008: 78).

To fylker har vært på sysselsettingstoppen i industrien siden 2005: Rogaland og Hordaland. I 2015 var det sysselsatt henholdsvis rundt 27 000 og 26 000 personer i disse fylkene. Rogaland har lenge befunnet seg på sysselsettingstoppen, mye fordi bygging av oljeinstallasjoner flere steder har tatt over for byggingen av skip. Fylkene langs vestkysten av Norge har historisk sett hatt en betydelig geografisk fordel siden oppstarten av olje- og gassvirksomheten, spesielt for virksomheter som produserer produksjonsplattformer for oljebransjen (Skoglund 2008: 81).

Figur 5.2. **Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2015**

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Kartdata: Kartverket.

Fra 2014 til 2015 ble det registrert en økning i sysselsettingen i 11 av 19 fylker. Høyest økning i antall sysselsatte hadde Nordland fylke, der sysselsettingen økte med 8,1 prosent til om lag 9 900 syssel-

Tabell 5.2. **Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2005-2015**

	Millioner kroner			Prosentvis endring	
	2005	...	2014	2015	2014-2015
Akershus	14 617	...	14 895	15 109	1,4
Aust-Agder	5 758	...	5 155	5 002	-3,0
Buskerud	15 522	...	16 799	16 892	0,6
Finnmark Finnmark	1 797	...	2 163	2 399	10,9
Hedmark	9 477	...	8 173	8 171	0,0
Hordaland	25 035	...	26 786	26 015	-6,2
Møre og Romsdal	20 558	...	22 244	22 178	-0,9
Nordland	8 937	...	9 182	9 930	8,1
Nord-Trøndelag	6 243	...	5 711	5 960	4,4
Oppland	9 165	...	7 848	8 172	4,1
Oslo	15 469	...	15 022	14 545	-3,2
Rogaland	28 144	...	27 477	27 007	-1,7
Sogn og Fjordane	7 348	...	7 723	7 470	-3,3
Sør-Trøndelag	11 734	...	13 194	13 329	1,0
Telemark	10 120	...	8 058	8 207	1,8
Troms Romsa	3 902	...	4 301	4 657	8,3
Vest-Agder	10 754	...	13 113	13 200	0,7
Vestfold	13 228	...	12 758	12 811	0,4
Østfold	18 047	...	14 838	14 206	-4,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

satte. Næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustrien sysselsetter rundt en tredel av alle sysselsatte i industrien i Nordland, og i denne næringen var økningen på nærmere 300 sysselsatte. De to fylkene med størst prosentvis sysselsetningsvekst i industrien fra 2014 til 2015 var de to andre fylkene i Nord-Norge, Troms og Finnmark. Her var økningen på henholdsvis 8,3 og 10,9 prosent, som tilsvarte en økning på rundt 360 og 240 sysselsatte.

Størst nedgang i antall sysselsette var det derimot i Hordaland. Her falt sysselsettingen med om lag 770 sysselsatte, noe som tilsvarer 2,9 prosent, fra 2014 til 2015. Nedgang innenfor blant annet næringene dataindustri og elektrisk utstyrsindustri, og bygging av skip og oljeplattformer bidro mest til dette.

Fylket med høyest verdiskaping per sysselsatt var Vest-Agder i 2015, med om lag 1,2 millioner kroner per sysselsatt. Til

sammenligning har Finnmark lavest verdiskaping per sysselsatt med rundt 600 000 kroner per sysselsatt. Finnmark var også det fylket med den største prosentvise nedgangen fra 2014 til 2015 i verdiskaping per sysselsatt, med en nedgang på vel 18 prosent. På den annen side hadde Oslo en økning på nærmere 19 prosent, til rundt 1,1 million per sysselsatt.

6. Oljeinvesteringenes dominerende effekt på industriproduksjonen

I dette avsnittet¹ vil utviklingen i petroleumsrettet leverandørindustri siden 2005 bli presentert, basert på en analytisk gruppering av næringer brukt i produksjonsindeksen og omsetningsstatistikken for olje- og gassutvinning, bergverksdrift, industri og kraftforsyning. Den analytiske grupperingen dekker de delnæringene i industrien som leverer størsteparten av sine varer og tjenester til olje- og gassindustrien. Følgende industrinæringer har næringsundergrupper som er klassifisert som en del av petroleumsrettet leverandørindustri²:

- Maskinindustri
- Metallvareindustri
- Bygging av skip og oljeplattformer
- Maskinreparasjon og -installasjon
- Dataindustri og elektriske utstyrsindustri

¹ Dette avsnittet er en utvidet versjon av SSBs egen artikkel om leverandørindustrien. Artikkelen kan leses her: <http://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/oljeinvesteringenes-dominerende-effekt-pa-industriproduksjonen>

² En nærmere gjennomgang av næringer som er dekket av grupperingen finnes i artikkelen «Sterk vekst for leverandørindustri og utvinningstjenester 2010-2013.» <http://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/sterk-vekst-for-leverandorindustri-og-utvinningstjenester-2010-2013>

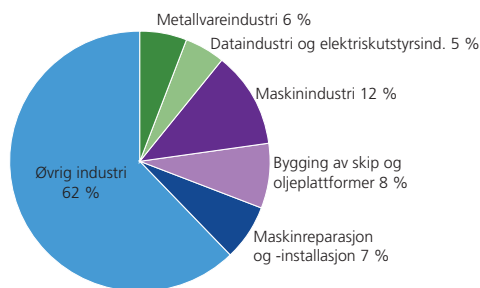
I omtalen av de enkelte næringene i dette kapittelet er det kun næringsundergrupper som er kategorisert som leverandørnæringer som er inkludert i de enkelte næringsaggregatene.

Utvinningstjenester er også en del av den analytiske grupperingen, men holdes i store deler av dette avsnittet utenfor da den ikke regnes som en industri-næring i Standard for næringsgruppering (SN2007). Siste delen av dette avsnittet vil kort se nærmere på utviklingen i denne næringen de siste årene.

6.1. Svingninger i oljeinvesteringene har sterk påvirkning på industriproduksjonen

Produksjonsaktiviteten i petroleumsrettet leverandørindustri avhenger av etterspørselen etter investeringsvarer og tjenester fra olje- og gassnæringen³ nasjonalt og globalt, der etterspørselen fra norsk sokkel er dominerende. Det vil være en nær sammenheng mellom utviklingen i olje- og gassinvesteringene og produksjonsutviklingen i petroleumsrettet norsk

³ Olje- og gassnæringen omfatter foretak og virksomheter som driver med olje- og gassutvinning. I Standard for næringsgruppering 2007 (SNN2007) er næringen klassifisert som kode 06 Utvinning av råolje og naturgass.

Figur 6.1 **Fordeling av vektorer i produksjonsindeksen i 2016**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

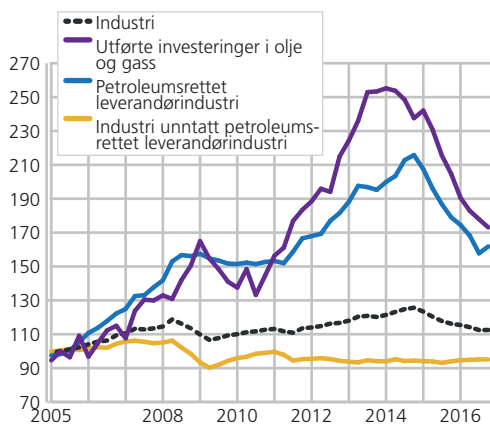
leverandørindustri, selv om leveranser til norsk sokkel også kommer fra utlandet. Store svingninger i olje- og gassinvesteringene vil på den måten gi store utslag i aktivitetsnivået i leverandørindustrien.

I 2016 stod petroleumsrettet leverandørindustri for 38 prosent av samlet industriproduksjon. Figur 6.1. viser fordelingen av vektorer⁴ i produksjonsindeksen, for de industrinæringene som inngår i denne analytiske grupperingen. Når den petroleumsrettede leverandørindustrien vektes inn med nær 40 prosent av samlet industriproduksjon, vil store endringer i denne grupperingen også slå kraftig ut i samlet norsk industriproduksjon.

6.2. Kraftig vekst i oljeinvesteringene legger grunnlaget for vekst i industriproduksjonen fra 2005

Investeringene i norsk olje- og gassnæring hadde i perioden 2005 til 2014 en vekst på om lag 150 prosent målt i løpende verdi. Fra et investeringsnivå på 90,5 milliarder kroner i 2005 endte 2014-investeringer

⁴ For næringene med leverandørindustri er kun andelen som er kategorisert som leverandørnæring inkludert. Vektene i produksjonsindeksen oppdateres årlig og er basert på fremskrevne verdier av bearbeidingsverdi til faktorpriser fra strukturstatistikk for industri og bergverk

Figur 6.2 **Produksjonsindeksen og utførte investeringer i olje og gass, sesongjustert (2005=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

på rekordhøye 224,4 milliarder kroner. Denne veksten dannet grunnlaget for en kraftig vekst i aktivitetsnivået til den delen av industrien som leverer varer og tjenester til olje- og gassnæringen. I perioden 2005 til 2014 hadde den petroleumsrettede leverandørindustrien mer enn doblet produksjonsvolumet.

Aktiviteten i petroleumsrettet leverandørindustri rykket i denne perioden kraftig fra aktiviteten i den delen av industrien som ikke leverer varer og tjenester til olje- og gassnæringen. Som figur 6.2 viser, har aktivitetsnivået i øvrig industri holdt seg relativt stabilt, med unntak av etterdønningene etter finanskrisen i 2008-2009. Den sterke veksten i petroleumsrettet leverandørindustri har dermed bidratt til å trekke opp det samlede aktivitetsnivået i industrien, og fra 2005 til 2014 hadde den samlede industriproduksjonen en vekst på 23 prosent. Store ordreserver hos virksomheter i den petroleumsrettede leverandørindustrien bidro også til å dempe fallet i samlet industriproduksjon i forbindelse med finanskrisen, hvor særlig eksportrettede virksomheter i øvrig industri ble rammet av svekket etterspørsel.

Tabell 6.1. **Produksjonsindeks. Årsgjennomsnitt, etter næring. Kalenderjusterte serier 2005=100**

	2014	2015	2016	Årsendring i prosent		
				2014/2013	2015/2014	2016/2015
Industri	123,7	119,5	113,5	3,3	-3,4	-5,0
Pet. leverandørindustri	207,9	192,6	165,4	7,0	-7,4	-14,1
Øvrig industri	94,4	93,8	94,9	0,4	-0,6	1,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.3. Investeringsfall rammet industriproduksjonen hardt fra 2015

Høy oljepris og påfølgende høy investeringsaktivitet i olje- og gassnæringen i perioden fra 2011 til 2014 bidro til å drive opp prisene på innsatsfaktorer til bruk på sokkelen. Denne kostnadsveksten medvirket til å redusere lønnsomheten i olje- og gassnæringen og var bakgrunnen for at oljeinvesteringene, sett under ett, begynte å avta fra slutten av 2013. Sommeren 2014 begynte også oljeprisen å falle som følge av et overskuddstilbud på verdensmarkedet, og de samlede investeringene i olje- og gassnæringen har siden da hatt en fallende trend.

Petroleumsrettet leverandørindustri påvirkes særlig av investeringer knyttet til feltutbygging⁵, og den positive utviklingen i denne typen investeringer snudde imidlertid først rundt årsskiftet 2014/2015. I tillegg hadde den eksportrettede delen av leverandørindustrien betydelige ordreserver knyttet til utenlandske olje- og gassutbygginger. Dette bidro til å opprettholde store ordreserver hos virksomhetene i petroleumsrettet leverandørindustri, og den samlede aktiviteten i denne grupperingen fortsatte å stige også noe etter at de samlede investeringene i norsk olje- og gassnæring begynte å avta, som vist i figur 6.2.

⁵ Investeringene i olje- og gassnæringen kan deles inn i ulike kategorier: leting og konseptstudier, feltutbygging, felt i drift, landvirksomhet, samt nedstengning og fjerning.

Siden slutten av 2014, og etter hvert som ordreserverne minket, har virksomheter i petroleumsrettet leverandørindustri opplevd et kraftig fall i produksjonsvolumet og samlet aktivitet. Dette har tvunget frem permitteringer, oppsigelser og nedleggelser i leverandørindustrien. Fra aktivitetstoppen i 4. kvartal 2014 til utgangen av 2016 har produksjonsvolumet i leverandørindustrien falt med rundt 25 prosent. Med en stabil utvikling i øvrig industri har dette fallet ført til en nedgang på over 10 prosent i den samlede industriproduksjonen i samme periode. De regionale effektene av denne nedgangen har vært store, og fylker med en stor leverandørindustri, slik som Rogaland, er klart hardest rammet.

6.4. Priseffekter og import av oljeinvesteringer

Som figur 6.2. illustrerer, steg oljeinvesteringene mer enn produksjonsvolumet i petroleumsrettet leverandørindustri i perioden fra 2010 til 2014. Det er særlig tre årsaker som kan forklare denne utviklingen:

- For det første var det den kraftige kostnadsveksten på investeringene i olje- og gassnæringen som fant sted i denne perioden. I investeringsstatistikken måles oljeinvesteringene i løpende priser, mens produksjonsindeksen gir volumutviklingen for produksjonen.
- For det andre har internasjonale anbudsrunder for utbyggingsprosjekter og oppgraderinger av eksisterende felt på norsk sokkel ført til at det til tider har

vært betydelig import av olje- og gass-investeringer på norsk sokkel. Import-andelen var betydelig også i perioden fra 2010 til 2014. Denne importen vil ikke slå direkte ut i produksjonsutviklingen til norsk leverandørindustri.

- For det tredje er en del av olje- og gassinvesteringene levert av næringer som ikke defineres som industri etter næringsklassifiseringen som benyttes i statistikkproduksjonen. Utvinnings-tjenester er en viktig næring som har leveranser i form av tjenester til olje- og gassnæringen, for eksempel boring av lete- og produksjonsbrønner.

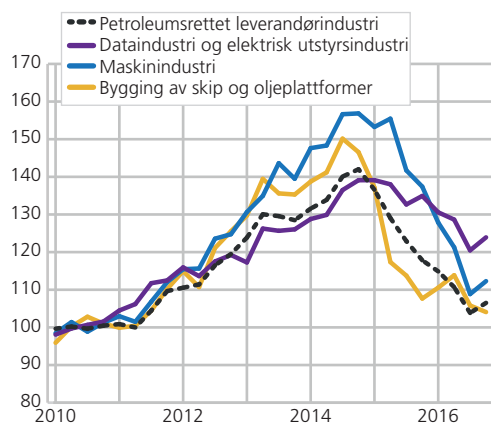
Figur 6. 2 viser også at i perioden fra 2014 til 2016 hadde oljeinvesteringene et noe kraftigere fall enn produksjonen i petroleumsrettet leverandørindustri. Dette kan særlig knyttes til at streng kostnadskontroll og færre ordrer fra oljeselskapene har lagt grunnlaget for effektivisering i leverandørindustrien. Disse tiltakene har redusert prisveksten for investeringene til olje- og gassnæringen. I tillegg kan importen av olje- og gassinvesteringer ha gått noe ned i denne perioden.

6.5. Ulik utvikling i de petroleumsrettede leverandørnæringene

Aktivitetsutviklingen i de ulike næringene i petroleumsrettet leverandørindustri har variert noe fra næring til næring. Figur 6.3. viser produksjonsutviklingen i den petroleumsrettede delen av noen av næringene som inngår i leverandørindustrien.

Etter at investeringene i olje- og gassnæringen begynte å falle var det bygging av skip og oljeplattformer som først ble hardest rammet. Fra 2014 til 2015 falt produksjonen i næringen med hele 18 prosent. Dette var den klart største nedgangen i leverandørindustrien i denne perioden.

Figur 6.3. **Utvalgte petroleumsrettede leverandørnæringer i industrien, sesongjustert (2010=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Næringen er dominert av relativt få og store virksomheter som har store leveranser inn mot hovedsakelig norsk sokkel, og det er derfor en nær sammenheng mellom næringens produksjonsutvikling og investeringene i norsk olje- og gassektor, da særlig investeringer knyttet til feltutbygging. Det siste året har fallet i bygging av skip og oljeplattformer vært mindre bratt: Fra 2015 til 2016 hadde næringen en nedgang på 6,2 prosent. Det at fallet ikke var mer markant i denne perioden, kan særlig knyttes til utbyggingen av Johan Sverdrup-feltet.

Aktiviteten i maskinindustrien begynte å falle for alvor først i andre halvdel av 2015. Virksomheter i maskinindustrien har leveranser både på hjemme- og eksportmarkedet av produkter som blant annet borepakker, boreutstyr, generatorer, pumper og kompressorer, samt heisekraner og løfteutstyr. Det at vendedpunktet ikke kom tidligere for denne næringen, kan blant annet knyttes til at virksomheter i næringen, på grunn av store leveranser til utlandet, i noe tid ble skjermet for nedgangen i investeringene

i norsk olje- og gassnæring. Lav oljepris førte imidlertid etter hvert til at det globale markedet for olje- og gassrelaterte produkter også falt kraftig. Fra 2015 til 2016 var det maskinindustrien som opplevde den største produksjonsnedgangen blant næringene i den petroleumsrettede leverandørindustrien: hele 20 prosent.

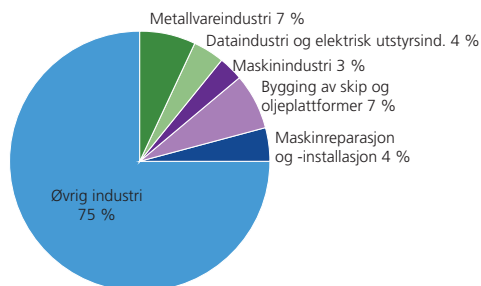
Figur 6.3. viser at den petroleumsrettede delen av næringen dataindustri og elektrisk utstyrsindustri har hatt et mindre bratt fall enn de andre næringene de siste par årene. Fra 2014 til 2016 har næringen falt med 4,5 prosent. Blant sentrale aktører i den petroleumsrettede delen av næringen finner vi virksomheter som produserer blant annet undervannssystemer til navigasjon, kommunikasjon og overvåkning, reservoarsystemer og måleinstrumenter, samt elektriske paneler og tavler. Innenfor denne næringen er det imidlertid ikke lett å skille ut virksomheter som kun har leveranser til olje- og gassnæringen. Det kan være innslag av virksomheter med produksjon rettet mot andre markeder enn olje og gass i den delen av næringen som i vår analytiske gruppering regnes som petroleumsrettet. Produktene som virksomheter i næringen produserer, er typisk høyteknologiske produkter som også kan benyttes i flere ulike markedssegmenter. I tillegg er den petroleumsrettede delen av

dataindustri og elektrisk utstyrsindustri også den næringen i den analytiske grupperingen med størst andel av sin produksjon rettet mot eksportmarkedet, noe som også kan ha bidratt til å dempe aktivitetsfallet noe.

6.6. Leverandørindustriens omsetning falt først i hjemmemarkedet

Grupperingen for petroleumsrettet leverandørindustri er også innarbeidet i omsetningsstatistikk for olje og gass, industri, bergverk og kraftforsyning. Som figur 6.4. viser, stod grupperingens omsetning for rundt 25 prosent av total industriomsetning i 2016. Som vi så i figur 6.1 utgjør vektgrunnlaget til grupperingen petroleumsrettet leverandørindustri en større andel av industriproduksjon enn det

Figur 6.4. Fordeling av vektorer i industriomsetningen i 2016

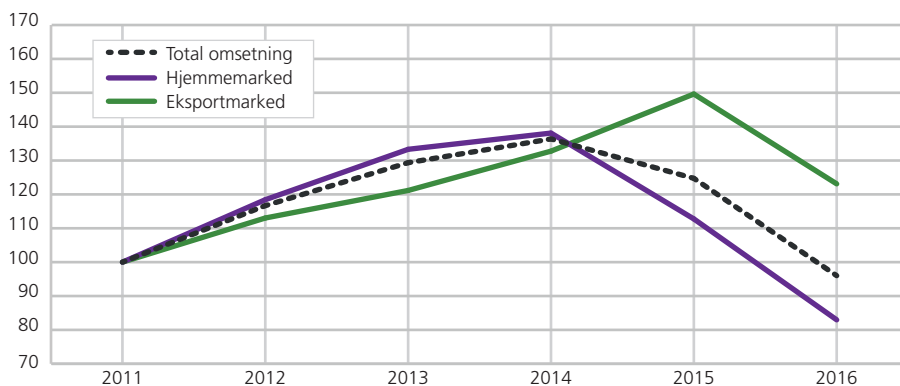
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.2 Omsetning. Årstall, etter næring og marked. Ujusterte serier. Millioner kroner

	2014	2015	2016	Årsendring i prosent		
				2014/2013	2015/2014	2016/2015
Industri	830 112	818 275	756 397	0,5	-1,4	-7,6
Hjemmemarked	499 309	477 234	449 115	-2,9	-4,4	-5,9
Eksportmarked	330 805	341 040	307 283	6,0	3,1	-9,9
Pet. leverandørindustri	270 632	247 549	190 434	5,4	-8,5	-23,1
Hjemmemarked	185 032	151 078	111 061	3,6	-18,4	-26,5
Eksportmarked	85 602	96 470	79 375	9,6	12,7	-17,7
Øvrig industri	559 086	570 726	565 961	-1,8	2,0	-0,8
Hjemmemarked	315 292	326 154	338 054	-5,9	3,5	3,6
Eksportmarked	243 800	244 572	227 906	4,2	0,3	-6,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.5. Omsetningen i petroleumsrettet leverandørindustri etter marked. 2011=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gjør av total industriomsetning. Årsaken til dette er at vektene som brukes i produksjonsindeksen er basert på bearbeidingsverdi, mens omsetningsandelene beregnes ut fra næringens salgsinntekter. Det kan være store forskjeller mellom den enkelte næring sin omsetningsandel og næringens andel av industriens bearbeidingsverdi. Dette skyldes at bearbeidingsverdien også tar hensyn til næringens kostnader.

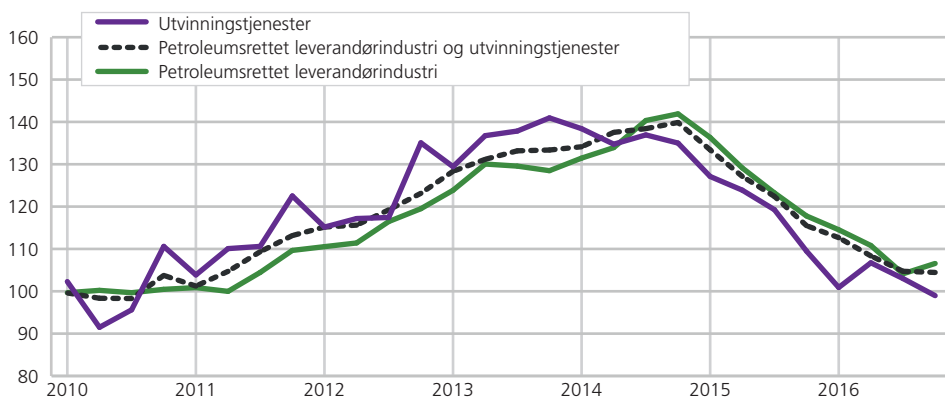
Samlet omsetning i petroleumsrettet leverandørindustri viste en positiv trend fra andre halvdel av 2011 til andre halvdel av 2014, før utviklingen snudde og omsetningen begynte å falle. Hjemmemarkedet er det viktigste markedet for virksomhetene i den petroleumsrettede leverandørindustrien. Med fallet i oljeinvesteringene, har omsetningen på hjemmemarkedet hatt en avtakende utvikling fra 2014. I 2014 utgjorde omsetningen på hjemmemarkedet om lag 68 prosent av grupperingens totale omsetning. Hjemmemarkedsandelen falt imidlertid til 61 prosent i 2015 og til 58 prosent i 2016.

Ser vi på omsetningen i hjemme- og eksportmarkedet, har imidlertid utvik-

lingen vært ulik i perioden fra 2014 til 2016. Faktisk hadde omsetningen knyttet til eksportmarkedet en vekst helt frem til 3. kvartal 2015, før utviklingen snudde også her. Denne forskjellen i vendepunkt kan knyttes til at oljeselskapene på norsk sokkel startet investeringskutt før oljeprisfallet for å få kontroll over kostnadsutviklingen og sikre en bedre lønnsomhet i prosjektene. Da oljeprisen i tillegg begynte å falle i midten av 2014, svekket den norske kronen seg kraftig. For den eksportrettede delen av leverandørindustrien, som omsettes i utenlandsk valuta, hadde dette isolert sett en positiv effekt på omsetningen omregnet i norske kroner. Samtidig førte den lave oljeprisen utover i 2015 til at også det globale markedet for olje- og gassrelaterte produkter falt kraftig, og dermed også leveransene for den eksportrettede delen av leverandørindustrien.

6.7. Utvinningstjenester nådde toppen før petroleumsrettet leverandørindustri

Utvinnningstjenester regnes ikke som en del av industrien, men er i Standard for næringsgruppering 2007 gruppert under næringshovedområdet bergverksdrift og

Figur 6.6. **Produksjonsindeks, sesongjustert (2010=100)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

utvinning. Næringen utgjør den største petroleumsrettede leverandørnæringen i Norge, og i 2014 sto utvinningstjenester for om lag 38 prosent av den totale verdiskapningen til grupperingen petroleumsrettet leverandørindustri og utvinningstjenester, målt i bearbeidingsverdi til faktorpriser⁶. Virksomhetene i denne næringen leverer blant annet følgende tjenester:

- boring av lete-, avgrenings- og produksjonsbrønner
- andre tjenester offshore som installering av flytende og faste konstruksjoner over og under havflaten, montering og demontering av utstyr og moduler, inspeksjon, reparasjon og vedlikehold

Disse tjenestene kan knyttes til olje- og gassinvesteringer innenfor kategoriene letevirsomhet og tjenester innen felt i drift.

Figur 6.6 viser utviklingen i utvinnings-tjenester, petroleumsrettet leverandørindustri, samt petroleumsrettet leverandørindustri og utvinningstjenester samlet, fra 2010 til 2016. Av figuren ser vi at den positive trenden som lenge preget leverandørene til olje- og gassnæringen, snudde tidligere for utvinningstjenester enn for petroleumsrettet leverandørindustri. Allerede i 4. kvartal 2013 var toppverdien nådd for denne næringen. Det at toppen var nådd tidligere for utvinningstjenester enn for petroleumsrettet leverandørindustri, kan sees i sammenheng med at investeringer knyttet til leteboring og tjenester innenfor felt i drift nådde sitt toppnivå på et tidligere tidspunkt enn investeringer knyttet til feltutbygging, som i større grad påvirker petroleumsrettet leverandørindustri.

⁶ Med dette menes produksjonsverdi fratrukket kjøp av varer og tjenester, korrigert for tilskudd og avgifter.

Referanser

- Brynjolfsson, E. og McAfee, A. (2011). *Race against the machine: How the digital revolution is accelerating innovation, driving productivity, and irreversibly transforming employment and the economy*. Digital Frontier Press. Lexington, MA
- Jordfald, Bård og Mona Bråten (2014): Bærekraftige muligheter og løsninger for avistrykkeriene. Fafo-notat 2014/02, Fafo, [URL]: <http://www.fafo.no/pub/rapp/10189/10189.pdf>
- Frey, C.B. og M. A. Osborne (2013). The future employment: How Susceptible Are Jobs To Computerisation? [URL] : http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf
- Landbruksdirektoratet (2014). «RÅK-import: Nedsatt tollsats for industrielt bearbejdede landbruksvarer», [URL]: <https://www.slf.dep.no/no/internasjonalt-handel/import/rak-import-ravarettoll#regelverket>
- Lööv, Daniel (2014): *Statistik över ordreingång ger bild av krisen*, Statistiska Centralbyrån (SCB), 2014 (49), [URL]: http://scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Statistik-over-orderingang-ger-bild-av-krisen/
- Mælum, E. (2017). Årsvekst i PPI fra 2015 til 2016. Prisfall på olje og gass, (SSB-artikkel), [URL]: <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/prisfall-pa-olje-og-gass>
- NOU (2004: 2): *Effekter og effektivitet - Effekter av statlig innsats for regional utvikling og distriktspolitiske mål*, Kommunal- og regionaldepartementet, [URL]: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/dok/nouer/2004/nou-2004-2.html?id=383676>
- Skoglund, Tor (2008): «Industriusselsetningen på topp i 1974» i *Fra håndkraft til høyteknologi – norsk industri siden 1829*, Statistiske analyser 100, Statistisk sentralbyrå, 73-84.
- St. meld. nr. 39 (2014): *Mangfold av vinnere – Næringspolitikken mot 2020*, Nærings- og handelsdepartementet, [URL]: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/dok/regpubl/stmeld/2013-2014/meld-st-39-20132014.html?id=729296>
- Store Norske Leksikon (2015): *Økonomi og næringsliv i Sverige*, [URL]: http://snl.no/%C3%98konomi_og_n%C3%A6ringsliv_i_Sverige
- Teknologirådet (2013). «Made in Norway? Hvordan roboter, 3D-printere og digitalisering gir nye muligheter for norsk industri», [URL]: https://teknologiradet.no/wp-content/uploads/sites/19/2013/08/MadeinNorway_IX2OX.pdf
- Vaage, Odd Frank (2017). *Norsk mediebarometer 2016*, Statistisk sentralbyrå. [URL]: https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/262805?_ts=154710d88a8

Figurregister

Figur 1.1. Produksjonsindeks for industrien. 2010-2016(2010=100).....	10
Figur 1.2. Omsetningen etter marked. 2010-2016. (2010=100).....	10
Figur 1.3. Sysselsatte i industrien. 2010-2016.....	11
Figur 1.4. Utførte investeringer. Milliarder kroner. 2010-2016.....	11
Figur 2.1. Produksjonsutvikling. Sesongjusterte tall. (2010=100)	13
Figur 2.2. Næringenes vekter i industrien. Prosent. 2016.....	14
Figur 2.3. Produksjon av investeringsvarer.2010-2016 (2010=100).....	15
Figur 2.4. Produksjon av innsatsvarer (uten utvinningstjenester). (2010=100)	17
Figur 2.5. Produksjon av konsumvarer. 2010-2016 (2010=100)	19
Figur 2.6. Produksjon av blandede varetyper. (2010=100)	21
Figur 3.1. Industriproduksjon i Norge og euroområdet. Sesongjusterte tall. (2010=100).....	25
Figur 3.2. Industriproduksjon i Norge, Sverige og Danmark. Sesongjusterte tall (2010=100)	26
Figur 4.1. Industriomsetningen. Millioner kroner	29
Figur 4.2. Omsetningen i petroleumsrettet leverandørindustri etter marked. (2010=100).....	30
Figur 4.3. Omsetning i utvalgte næringer med negativ årsendring. Sesongjusterte tall. (2014=100).....	30
Figur 4.4. Omsetning i utvalgte næringer med positiv årsendring. Sesongjusterte tall. 2014=100 ...	30
Figur 4.5. Industriomsetning, etter næring. Millioner kroner	31
Figur 4.6. Sysselsetting i industri. 1970-2016	32
Figur 4.7. Sysselsetting i industrien fordelt på næring. Prosentvis endring. 2015-2016.....	33
Figur 4.8. Innleidde timeverk i industrien. (1 00 timer) 2012-2016.....	34
Figur 4.9 Andel av utførte investeringer for utvalgte næringer. 2015 og 2016.....	35
Figur 4.10. Investeringer i industrien. 2015 og 2016. Millioner kroner	35
Figur 5.1. Sysselsetting og verdiskaping (løpende priser) i industri. 1970-2016	41
Figur 5.2. Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2015	41
Figur 6.1 Fordeling av vekter i produksjonsindeksen i 2016	44
Figur 6.2 Produksjonsindeksen og utførte investeringer i olje og gass, sesongjustert (2005=100)....	44
Figur 6.3. Utvalgte petroleumsrettede leverandørnæringer i industrien, sesongjustert (2010=100)....	46
Figur 6.4. Fordeling av vekter i industriomsetningen i 2016	47
Figur 6.5. Omsetningen i petroleumsrettet leverandørindustri etter marked. 2011=100.....	48
Figur 6.6. Produksjonsindeks, sesongjustert (2010=100)	49

Tabellregister

Tabell 1.1. Oversikt over utviklingen i industrien ¹ . 2016	9
Tabell 4.1. Sysselsetting i industrien fordelt på næringer. 2010-2016	33
Tabell 5.1. Verdiskaping i industrien i alle fylkene. 2005-2015. Millioner kroner	40
Tabell 5.2. Fylkesfordelt sysselsetting i industrien. 2005-2015	42
Tabell 6.1. Produksjonsindeks. Årsgjennomsnitt, etter næring. Kalenderjusterte serier 2005=100 ..	45
Tabell 6.2 Omsetning. Årstall, etter næring og marked. Ujusterte serier. Millioner kroner	47

Avsender:

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:

Postboks 8131 Dep

NO-0033 Oslo

Besøksadresse:

Akersveien 26, Oslo

Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no

Internett: www.ssb.no

Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9558-4 (tykt)

ISBN 978-82-537-9559-1 (elektronisk)

ISSN 0804-3221

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Foto: Thomas Sola / Statoil